

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra jazyků

Bakalářská práce

Anel Nepomnyachshaya

Sociální stát z pohledu České republiky a Francouzské republiky

© 2024 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Anel Nepomnyachshaya

Podnikání a administrativa

Název práce

Sociální stát z pohledu České republiky a Francouzské republiky

Název anglicky

The welfare state from the perspective of the Czech Republic and the French Republic

Cíle práce

- Cílem této práce je zhodnotit dva modely sociálních států – Českou republiku a Francouzskou republiku.
- Identifikovat problematiku chudoby, typologie blahobytu, jeho historický průběh, nástroje a otázky, kterým čelí.
- Zhodnotit ukazatele chudoby, minimální mzdy, ekonomické výkonnosti a nezaměstnanosti, důchodů, zdravotnictví a vzdělávání.

Metodika

První část bude obsahovat literární rešerše s využitím odborných knih a internetových zdrojů k pochopení pojmů blahobyt a chudoba, popis základních historických informací o České republice a Francouzské republice dle pochopení zvláštností projevů pojetí v těchto státech.

V praktické části bakalářské práce bude použita metoda polostrukturovaných rozhovorů s občany těchto zemí, porovnání vybraných ukazatelů s využitím veřejně dostupných zdrojů a následné shrnutí výsledků a formulace závěrů. Výsledkem bude metodický návrh opatření k odstranění zjištěných nedostatků.

Doporučený rozsah práce

30–40 stran

Klíčová slova

Welfare state, Francouzská republika, blahobyt, chudoba

Doporučené zdroje informací

BÉLAND, D. a kol. *Analysing social policy concepts and language: Comparative and Transnational Perspectives*. Bristol: Bristol University Press, 2014, 1. vyd. ISBN 978-14-473-0645-0.

CASTLES, Francis G. a kol. *The Oxford Handbook of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press, 2010, 1. vyd. ISBN 978-01-995-7939-6.

DUBEN, Rostislav. *Stát blahobytu*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Národohospodářská fakulta, 1994. ISBN 80-7079-016-4.

FLORA, P. *Development of Welfare States in Europe and America*. Piscataway: Transaction Publishers, 1981, 1. vyd. ISBN 978-08-785-5920-6.

GREVE, Bent. *Welfare and the Welfare State Central Issues Now and in the Future*. Abingdon: Routledge, 2020, 2. vyd. ISBN 978-03-673-5699-6.

SMUTEK, Martin a kol. *Sociální stát: úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, 1. vyd. ISBN 80-7041-691-2.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Albert Hoffmann

Garantující pracoviště

Katedra jazyků

Elektronicky schváleno dne 3. 7. 2023

PhDr. Mgr. Lenka Kučírková, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 3. 11. 2023

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Sociální stát z pohledu České republiky a Francouzské republiky“ jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor(ka) uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.03.2024.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu bakalářské práce, panu prof. Albertu Hoffmannovi za jeho iniciativu, trpělivost a péči při psaní celé práce. Dále bych chtěla poděkovat paní proděkance Ing. PhDr. Lucii Severové za její otevřenost a empatii vůči lidem, bez její pomoci bych neměla možnost diplomovat. A nakonec děkuji všem pracovníkům České zemědělské univerzity v Praze za to, že všem studentům poskytují všemožné podmínky pro příjemné studium.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá komparací sociálního zabezpečení v České republice a ve Francii. Začíná teoretickým přehledem, který zahrnuje vývoj sociálního státu, typologie sociálních států a problematiku chudoby. Následuje analýza vývoje sociálního státu v obou zemích, kde jsou zkoumány specifika českého a francouzského sociálního zabezpečení. Poté se práce zaměřuje na komparaci vybraných ukazatelů sociálního zabezpečení, jako jsou míra ohrožení chudobou, ekonomické hospodaření, minimální mzda, míra nezaměstnanosti, výdaje na důchody a sociální práva.

Metodologie zahrnuje analýzu dostupných dat, porovnání legislativy a provedení rozhovorů s občany obou zemí, aby byl získán ucelený obraz o vnímání sociálních systémů. V závěru jsou prezentovány výsledky a diskutovány klíčové rozdíly a podobnosti v sociálním zabezpečení mezi Českou republikou a Francií. Výzkum poskytuje užitečné poznatky pro navrhování politik a opatření v oblasti sociálního zabezpečení s cílem podpořit sociální stabilitu a rovnost v obou zemích.

Klíčová slova: Welfare state, Francouzská republika, blahobyť, chudoba

Abstract

This bachelor thesis deals with a comparison of social security in the Czech Republic and France. It starts with a theoretical overview that includes the development of the welfare state, the typology of welfare states and the issue of poverty. This is followed by an analysis of the development of the welfare state in both countries, where the specificities of Czech and French social security are examined. The thesis then focuses on a comparison of selected indicators of social security, such as poverty vulnerability, economic performance, minimum wage, unemployment rate, pension expenditure and social rights.

The methodology involved analysing available data, comparing legislation and conducting interviews with citizens in both countries to obtain a comprehensive picture of perceptions of the welfare systems. Finally, the results are presented and key differences and similarities in social security between the Czech Republic and France are discussed. The research provides useful insights for designing social security policies and measures to promote social stability and equality in both countries.

Keywords: Welfare state, French Republic, welfare, poverty.

Obsah

Úvod	8
Cíl práce a metodika.....	9
Cíl práce	9
Metodika	9
1 Teoretická východiska	10
1.1 Sociální zabezpečení.....	10
1.2 Vývoj sociálního státu	10
1.3 Typy sociálního státu	14
1.3.1 Esping-Andersenova klasifikace sociálního státu	15
1.3.2 Liberální stát.....	16
1.3.3 Konservativní stát	17
1.3.3.1 Sociálnědemokratický stát	17
1.3.3.2 Kritika typologie Esping-Andersena	18
1.4 Chudoba	21
1.4.1 Strukturální teorie chudoby	22
1.4.2 Politická teorie chudoby.....	23
1.5 Vývoj sociálního státu České Republiky a Francie	25
1.5.1 Česká Republika	25
1.5.2 Francie.....	27
2 Vlastní práce	30
2.1 Komparace vybraných ukazatelů.....	30
2.1.1 Míra ohrožení chudoby	30
2.1.2 Ekonomické hospodaření	30
2.1.3 Minimální mzda.....	33
2.1.4 Míra nezaměstnanosti a její vztah k výdajům na nezaměstnanost vzhledem k HDP	34
2.1.5 Výdaje na důchody	36
2.2 Porovnání sociálních práv v obou zemích.....	37
2.2.1 Podpora nezaměstnanosti v ČR a Francii.....	37
2.2.2 Důchod	39
2.2.3 Sociální podpora v ČR a Francii.....	41
2.3 Rozhovor s občany ČR a Francie	46
2.3.1 Rozhovor s občanem ČR.....	46
2.3.2 Rozhovor s občanem Francie	48
3 Výsledky a diskuse.....	50

3.1	Porovnání ukazatelů	50
3.1.1	Důchod	51
3.1.2	Nezaměstnanost	51
3.1.3	Minimální mzda	52
4	Závěr	54
	Seznam použitých zdrojů	55
	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk	59
8.1	Seznam tabulek	59
8.2	Seznam grafů	59
	Přílohy.....	60
	Otázky v češtině.....	60
	Questions in English	60

Úvod

Moderní sociální stát je základním pilířem moderní společnosti, který má za cíl zajistit sociální zabezpečení a ochranu občanů v různých životních situacích. Tato práce se zaměřuje na komparaci sociálního zabezpečení a sociálních práv v České republice a ve Francii, dvou zemích s rozdílnými typy sociálního státu. Cílem práce je analyzovat vývoj a aktuální stav sociálního zabezpečení v obou zemích, identifikovat podobnosti a rozdíly v poskytovaných sociálních dávkách a službách a zhodnotit jejich účinnost a efektivitu. Metodika práce spočívá v analýze dostupných statistických dat, legislativních dokumentů a výzkumných studií, stejně jako v provedení rozhovorů s občany ČR a Francie, aby bylo možné získat pohled z první ruky na fungování sociálního zabezpečení v praxi. Teoretická východiska práce zahrnují koncept sociálního zabezpečení, vývoj sociálního státu, typy sociálního státu a problematiku chudoby. Na základě získaných výsledků a analýz bude provedena diskuse a závěr, které shrnou hlavní poznatky a navrhnou možné směry dalšího výzkumu v oblasti sociálního zabezpečení.

Cíl práce a metodika

Cíl práce

Cílem této práce je zhodnotit dva modely sociálního státu, tedy Českou republiku a Francouzskou republiku. Identifikovat problémy chudoby, typologie blahobytu, jeho historický průběh, nástroje a otázky, kterým čelí. Zhodnotit ukazatele chudoby, minimální mzdy, ekonomické výkonnosti a nezaměstnanosti, důchodů, zdravotnictví a vzdělávání.

Metodika

První část bude zaměřena na literární rešerše s využitím odborných knih a internetových zdrojů k pochopení pojmu blahobyt a chudoba, popis základních historických informací o České republice a Francouzské republice dle pochopení zvláštnosti projevů pojetí v těchto státech.

V praktické části bakalářské práce bude použita metoda polostrukturovaných rozhovorů s občany těchto zemí, porovnání vybraných ukazatelů s využitím veřejně dostupných zdrojů a následné shrnutí výsledků a formulace závěrů. Výsledkem bude metodický návrh opatření k odstranění zjištěných nedostatků.

1 Teoretická východiska

Správný vědecký výzkum je založen na teoretickém rámci. Tato kapitola se skládá z definice používaných pojmů a přehled důležitých teorií. V této kapitole bude také uveden jasný a důkladný přehled diskuse týkající se klasifikace sociálních států.

1.1 Sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení lze definovat jako „*souhrn a postupy, jejichž cílem je dosáhnout dekomodifikace životních příležitostí občanů: to znamená zajistit důstojné životní podmínky, bez ohledu na postavení lidí na trhu*“ (Lewin-Epstein et al., 2003, s. 2). Komplexní sociální stát byl často charakterizován jako evropský vynález a byl důležitým měřítkem Evropy. Sociální stát jako moderní sociální instituce funguje na principu přerozdělování a chrání občany a aktéry před nepředvídatelnými událostmi, kromě toho také poskytuje přístup k péči a službám (Svallfors, 2012, s. 1). Dva základní cíle sociálního státu jsou zajištění bezpečnosti občanů prostřednictvím záchranných složek státu a rovnost všech občanů (Roosma et al., 2013).

Sociální stát se vyvinul jako reakce na ztrátu ekonomické jistoty způsobenou kapitalistickou ekonomikou a industrializací v období po roce 1945. V tržním hospodářství je příjem odvozen od prodeje vlastní práce. To znamená, že v kapitalismu se pracovní síla občanů stává zbožím. Blahobyt občanů se tak stává závislým na jejich schopnosti prodávat pracovní sílu (Esping-Andersen, 1990, s. 35). V podmínkách, jako je nezaměstnanost, nemoc, invalidita nebo stáří, je člověku znemožněno prodávat pracovní sílu na trhu. Z tohoto důvodu představoval vzestup kapitalismu pro pracující vážnou hrozbu. Protože trh nebyl schopen zajistit kolektivní dávky pro deprivované, vzrostla poptávka po sociálním a ekonomickém zajištění ze strany státu. Sociální stát je tak vnímán jako reakce na nedostatky kapitalismu. Souhrnně řečeno, sociální stát se vyvinul jako výsledek boje mezi společenskými třídami, v němž každá z tříd měla svou relativní moc a autoritu (van Kersbergen a Manow, 2014, s. 350–352).

1.2 Vývoj sociálního státu

Pojem „Sociální stát“, jehož počátky sahají až k dílu Williama H. Beveridge, prošel v průběhu své historie několika proměnami. Období jeho největšího rozkvětu nastalo v 50. a 60. letech 20. století, kdy jej poháněl silný hospodářský rozvoj a poměrně příznivá míra

zaměstnanosti v západoevropských zemích. To umožnilo rozšíření stávajících sociálních služeb a zavedení nových opatření. V této době se rozsah sociálních dávek rozšířil a nezaměřoval se pouze na chudé obyvatelstvo těchto národů, jak tomu bylo v dřívějších letech. Místo toho se tyto dávky začaly zavádět v širším měřítku, a to i pro střední třídu. Vznik ropných krizí v letech 1973 a 1979 vedl k poklesu hospodářské aktivity uvnitř západních zemí, což prohloubilo přetrvávající problém evropského sociálního státu. Současnou pozici systému sociálního zabezpečení však nelze přičítat pouze pomalému hospodářskému vývoji, ale je ovlivněna i několika dalšími problémy, zejm.:

- Relativně vysoká míra nezaměstnanosti ve vyspělých zemích,
- snížení funkčnosti rodiny,
- pokračující pokles porodnosti,
- stárnutí populace,
- rostoucí rozpočtové napětí způsobené zvyšujícími se výdaji na důchody a zdravotní péči,
- prohlubující se deficity veřejných rozpočtů.

Dalším důležitým faktorem, který ovlivňuje problematiku sociálního státu, je klesající role státu ve společnosti. To souvisí s globalizací. Dopady globalizace jsou však patrné i v sociální oblasti, především prostřednictvím snižování role vlády ve společnosti. Tento jev přináší významné výzvy. Jedním z definičních znaků sociálního státu je přenesení značné části sociálních povinností na vládu. V této souvislosti lze, byť s jistou mírou nadsázky, tvrdit, že každý současný národní stát, tedy i Česko, lze charakterizovat jako sociální stát. Je však důležité toto tvrzení důkladně analyzovat.

Koncept sociálního státu¹ lze obecně považovat za příklad jednoho z nejrozsáhlejších druhů intervencionismu uvnitř tržního prostředí. Podle výzkumu Večeři (1993) existují základní předpoklady pro vznik sociálního státu:

- Existenci demokracie více stran,
- liberální ekonomika,
- určitá minimální decentralizace moci vlády a státní správy.

¹ Podle Ryneše se pojem „sociální stát“ objevil až po druhé světové válce (Ryneš, 2015).

Velmi zjednodušeně řečeno, sociální stát usiluje o zajištění podmínek „důstojného života“ pro všechny jeho občany. Vymezení tohoto pojmu je však obtížné a nejednotné, což je dáno především tím, že se v důsledku různorodosti forem sociálního státu a různorodosti pohledů na jeho fungování a povahu různí teoretici dosud neshodli na jednotné a komplexní definici. Shodují se však v tom, že v užším slova smyslu představuje sociální stát určitou škálu sociálních služeb a poskytuje klíčové veřejné sociální služby, zejména v oblasti zdravotnictví, vzdělávání, bydlení, příjmu a v případě potřeby i pečovatelské služby.

Podle Kellera (2011) bylo zřízení sociálního státu do značné míry vedeno cílem zajistit všem lidem přístup k úrovni bezpečí a jistoty srovnatelné s úrovní, které se těší bohatí lidé díky svým finančním zdrojům.

Podle Večeři (1993, s. 12) lze sociální stát definovat jako formu vládnutí, v níž je moc vykonávána demokraticky prostřednictvím uplatňování sociálních zákonů a státní správy.

Podle Potůčka (1995) lze sociální stát definovat jako politický útvar, jehož právní rámec i kolektivní smýšlení obyvatelstva jsou utvářeny představou, že socioekonomické podmínky, v nichž jednotlivci žijí, nejsou výhradně odpovědností jednotlivců nebo rodin, ale spíše věci veřejného zájmu. Ve své následné publikaci Potůček (2010) tvrdí, že sociální stát je založen na představě, že sociální poměry jednotlivce přesahují působnost jeho nejbližší rodiny a jsou záležitostí širšího společenství.

Krebs (2010, s. 11) tvrdí, že charakteristickým rysem sociálního státu je jeho silný veřejný sektor, lze ho považovat za stát hledající střední cestu mezi centrálně plánovaným hospodářstvím a tržní ekonomikou *laissez-faire*.

Pick (2004, s. 13) definuje sociální stát jako *„Stát, který v rozvinuté formě reguloval také tvorbu zdrojů, makroekonomicky zasahoval do stimulace poptávky i mikroekonomicky do konkurenceschopnosti podniků... Nebyl jen politickým kompromisem mezi levicí a pravicí nebo mezi socialismem a kapitalismem. Byl to nový, životaschopný model.“*

Giddens (2001, s. 6) již vnímal některé slabiny sociálního státu, protože tvrdí, že *„Sociální stát je v podstatě nedemokratický a je založen na distribuci dávek shora dolů. Jeho motivem je ochrana a péče, ale neponechává dostatečný prostor pro osobní svobodu.“*

Musil (1996, s. 21) nahlíží na sociální stát z hlediska sociálního práva a chápe sociální stát jako *„Situaci, kdy občané moderního státu v době, kdy je oslabena nebo ztracena jejich schopnost zajistit očekávanou hospodářskou nebo sociální pomoc sobě nebo těm, kteří jsou*

na nich závislí, nejsou odkázáni na dobrovolnou pomoc poskytovanou jejich příbuznými a spoluobčany a mají právní nárok na poskytnutí pomoci. “

Podle Kvapilové (2010, s. 12) byl vznik sociálního práva podmíněn přijetím sociálního zákonodárství, přičemž jeho vývoj v Anglii a Německu byl odlišný. V Anglii vznikla nejprve základní občanská práva (svoboda projevu a náboženského vyznání, svoboda projevu, svoboda svobodné práce), následně politická práva a sociální práva (s přijetím sociálního zákonodárství); v Německu a Rakousku vzniklo nejprve sociální právo a teprve poté byla zavedena občanská a politická práva.

Vzhledem k tomu, že individuální sociální zákony se v mnoha zemích objevily dříve než koncept sociálního státu, jsou první myšlenky o něm spojeny s díly J. Locka, T. Hobbese, J. J. Rousseaua a J. Milla, které ovlivnily ideu Francouzské revoluce. Až do konce 19. století však stát hrál v sociální politice jen omezenou roli. Teprve tzv. Bismarckovy sociální reformy v Německu a obdobné reformy v Rakousku-Uhersku (známé jako Taaffeho reformy) začaly dávat budoucímu systému sociálního zabezpečení významnou podobu. Tyto reformy jsou považovány za první projev komplexního působení státu v sociální oblasti a první krok k sociálnímu státu. Vznik sociálního státu je však spojován s W. H. Beveridgem, který tento termín poprvé použil v roce 1942 k označení svého modelu všeobecného minimálního sociálního zabezpečení. Ryneš (2015, s. 21) spojuje vznik sociálního státu s postupným naplňováním následujících požadavků:

- Vzájemná pomoc a podpora poskytování pomoci potřebným,
- řešení lidské bídy, hladu, pomoc nemocným a bezmocným,
- zakládání chudobinců, zakládání nemocnic a nemocnic spravovaných církví, zakládání sdružení vzájemné svépomoci,
- zakládání charitativních organizací na náboženském základě,
- angažovanost státu ve smyslu daní pro bohaté, aby se vypořádal s problémy bezdomovectví,
- úprava pracovní doby, snaha o řešení nezaměstnanosti jak na úrovni podniků, tak i na úrovni státu,
- vznik sociálního a státního zákonodárství,
- vznik charitativní a spolkové činnosti a pojištění.

Mezi faktory, které přispěly k vytvoření sociálního státu, patří především pokrok ve vědeckém poznání, zavádění nových technologií, posun směrem k upřednostňování lidského rozvoje, změny ve vztahu mezi jednotlivci a státem a omezení nebo odstranění tradičních metod soběstačné sociální pomoci (Krebs, 2010). Podle vědecké práce Korpiho (1983), významného švédského sociologa, z roku 1983 je vznik a vývoj sociálního státu úzce ovlivňován politickými událostmi. Podle jeho pohledu spočívá rozhodující faktor pro pokrok sociálního státu v mobilizaci levicově orientovaných politických stran a odborů. Rozsah sociálního státu je podmíněn spíše jeho účinností než úrovní ekonomického rozvoje. Oproti tomu Večeřa (1993, s. 13) tvrdí, že vznik sociálního státu je primárně přičítán sociálním důsledkům procesu industrializace a následnému vytvoření industriální společnosti.

1.3 Typy sociálního státu

Ačkoli se různé sociální státy mohou vyznačovat některými rysy, jako je zapojení vlády do sociální sféry a značná míra přerozdělování, struktura sociálního systému se liší. Proto je chápání sociálního státu v jednotlivých zemích různé a je utvářeno faktory, jako jsou přírodní podmínky, společenské vědomí, tradice, náboženské přesvědčení, převládající zvyky, kultura a historický vývoj. V důsledku této různorodosti vznikaly odlišné formy sociálního státu. Na základě socioekonomických charakteristik se často dělí na následující klasifikace: liberální, korporativní a sociálnědemokratický. Podle Tomeše (2010, s. 329) je kategorizace národů založena na vazbě mezi státem, zaměstnavatelem a občanem. Přesněji řečeno, stát může:

- Poskytovat svým občanům důstojné životní minimum prostřednictvím veřejných sociálních služeb. O zbytek se musí postarat občané svou pílí, tedy vlastními silami – zbytkový (liberální) model.
- Přenášet břemeno sociální ochrany na zaměstnavatele a občany – výkonový (podnikový) model.
- Přebírat odpovědnost za komplexní a přiměřenou sociální ochranu svých občanů, aby byla zajištěna jejich přirozená lidská práva – institucionální (sociálnědemokratický) model.

1.3.1 Esping-Andersenova klasifikace sociálního státu

Klasifikace sociálního státu je v literatuře velmi diskutované téma. Bylo učiněno mnoho pokusů o vytvoření klasifikačního schématu, které by bylo použitelné pro většinu sociálních států. Esping-Andersenova klasifikace zpracovaná v jeho knize *Tři světy sociálního kapitalismu* je pravděpodobně nejznámějším klasifikačním schématem. Nebyl však prvním vědcem, který vytvořil typologii sociálních států (Abrahamson, 2000). Podle Abrahamsona (2000) diskuse o tom, zda se státy shlukují kolem výrazně odlišných typů sociálního zabezpečení a prosperity, začala již dávno před 90. lety 20. století. Abrahamson (2000) uvádí, že první pokus učinil Wilensky v roce 1958. Wilensky hovořil o reziduálních a institucionálních sociálních státech. Uvádí, že institucionální sociální stát je rozvinutější z hlediska industrializace. Typ sociálního státu tedy měří podle celkových sociálních výdajů v poměru k HDP. Abraham Titmuss ve své knize *Sociální politika*, vydané v roce 1974, vytvořil velmi vlivné klasifikační schéma. Většina typologií sociálních států vytvořených po roce 1974 byla inspirována Titmussovou typologií, včetně typologie Esping-Andersenovy z roku 1990. Titmuss rozlišoval tři typy sociálních států, částečně vycházející z Wilenského typologie. Titmuss tvrdil, že lze pozorovat tři typy modelů sociálních států, a to model reziduálního sociálního státu, model výkonu a úspěchu a institucionálně-redistribuční model. Reziduální a institucionálně-redistribuční model vycházel z Wilenského (Abrahamson, 2000).

Dánský vědec Peter Flora se však zaměřil na geografický nebo geopolitický prvek sociálních států. Tvrdí, že národní stát se nemůže snadno zbavit svého historického dědictví. Tvrdí, že katolická církev měla významný vliv na uspořádání například kontinentálních modelů sociálního zabezpečení. Proto rozlišuje dva modely, skandinávský a kontinentální. Toto rozlišení vychází ze skutečnosti, že skandinávský model je ovlivněn spíše sekulárním hnutím, zatímco kontinentální model je ovlivněn, jak již bylo řečeno, katolickou církví. Kritika tohoto rozlišení vychází především z toho, že typologie je velmi málo diferencovaná (Abrahamson, 2000). Kriticky se k typologiím sociálních států vyjádřil také Esping-Andersen, který v roce 1990 vytvořil vlastní schéma, jež se stalo velmi vlivným a zároveň bylo předmětem diskusí. Esping-Andersen tvrdí, že většina typologií a analýz sociálních států se příliš zaměřuje na výdaje. Jinými slovy, většina vědců klasifikovala určité sociální státy na základě výdajů na sociální péči. Například Wilensky v roce 1958 měřil typ sociálních států podle výdajů daného sociálního státu v poměru k HDP země. Podle Esping-

Andersena je toto zaměření na výdaje zavádějící; při hodnocení sociálního státu podle výdajů se vychází z předpokladu, že všechny výdaje se počítají stejně. Tento předpoklad je podle Esping-Andersena mylný. Jako příklad uvádí skutečnost, že rakouský sociální stát vynakládá velkou část výdajů na dávky privilegovaným státním zaměstnancům (Esping-Andersen, 1990, s. 19).

Esping-Andersen vytvořil typologii sociálních států, která je založena na dvou hlavních charakteristikách, a to na stupni dekomodifikace a druhu stratifikace, kterou ve společnosti vytvářejí (Fenger, 2005). Dekomodifikaci definuje Esping-Andersen (1990, s. 21–22) jako koncept, který „*nastává tehdy, když je služba poskytována právem, a když si člověk může udržet živobytí bez závislosti na trhu.*“ Stratifikace se týká intenzity přerozdělování a míry univerzálnosti solidarity, kterou sociální stát zavádí (Fenger 2005, s. 4). Jinými slovy, jaký stratifikační systém sociální politika podporuje a zda sociální politika zužuje, nebo rozšiřuje solidaritu (Arts a Gelissen, 2002). Esping-Andersen (1990) tvrdí, že historicky lze snadno identifikovat alternativní systémy sociální stratifikace, které jsou zakotveny v různých modelech sociálního zabezpečení. Jako příklad uvádí tradici chudinské podpory a modernější odnož sociální pomoci testující majetkové poměry. Na základě těchto dvou dimenzí Esping-Andersen (1990) rozlišuje tři typy sociálního státu, a to liberální, konzervativní a sociálně demokratický sociální stát. Níže budou tyto tři typy diskutovány.

1.3.2 Liberální stát

Liberální sociální státy lze pozorovat ve většině anglosaských zemí, jako jsou Spojené státy a Velká Británie. Tyto sociální státy se vyznačují individualitou a nadřazeností trhu. Proto je fungování trhů, například soukromých penzijních plánů, stimulováno vládou. Také liberální sociální stát je založen na pomoci testující majetkové poměry, soukromých univerzálních transferech a soukromých plánech sociálního pojištění. Dávky jsou určeny především klientele nízkopříjmových, obvykle dělnických vrstev závislých na státu. Pokrok liberálního modelu sociálního státu, tedy sociální reformy, jsou silně okleštěny tradičními, liberálními pracovními-etickými normami. Esping-Andersen (1990, s. 26) to popisuje následovně: „*Je to takový model, kde se hranice sociálních dávek rovnají meznímu sklonu volit sociální dávky místo práce.*“ Jinými slovy, v liberálním režimu jsou dávky sociální péče málo atraktivní. Příčina tohoto typu sociálního státu souvisí s celkovým myšlením v těchto zemích: málo sociálních dávek stimuluje lidi k usilovné práci a k hledání zaměstnání.

Trh je podporován a státem poskytované dávky jsou pouze minimální (Esping-Andersen, 1990).

1.3.3 Konzervativní stát

Konzervativně-korporativistický režim států lze nalézt ve státech, jako jsou Rakousko, Francie, Německo a Itálie. Lze jej charakterizovat mírnou mírou dekomodifikace. Konzervativní model sociálního zabezpečení vychází z historického korporativisticko-statistického dědictví, v němž sociální práva a rovnost nikdy nebyly významnou otázkou. Jinými slovy, v těchto zemích lze pozorovat určitou tradici sociálních práv, kterou lze považovat za samozřejmou. Je třeba mít na paměti, že status byl důležitý; práva se vázala na status a třídu (Esping-Andersen, 1990). Stát je ochoten nahradit trh jako poskytovatel sociálních dávek. Vzhledem k důrazu na udržování statusu je však redistribuční dopad zanedbatelný. V souladu se zjištěními, mimo jiné Petera Flory, Esping-Andersen uvádí, že režimy jsou většinou formovány (katolickou) církví. To znamená, že režimy jsou silně vázány na tradiční rodinné struktury. Například vdané ženy jsou odrazovány od zapojení do pracovního procesu. Zároveň jsou nedostatečně rozvinuty služby pro rodinu, jako je denní péče o děti. Stát zasáhne, až když se vyčerpá schopnost rodiny pomáhat svým členům (Esping-Andersen 1990, s. 27).

1.3.3.1 Sociálnědemokratický stát

Sociálnědemokratický typ sociálního státu, který se vyskytuje především ve skandinávských zemích, se vyznačuje vysokou mírou dekomodifikace a univerzalizmu. Sociální reformy v těchto zemích byly založeny na rovnosti standardů, což znamená, že i střední třída mohla využívat sociální dávky. Jinými slovy, pracujícím byla zaručena plná účast na kvalitě práv ze strany lépe zajištěných. Proto se manuální pracovníci těšili stejným právům jako bílé límečky nebo státní zaměstnanci. Programy lze opět označit za vysoce dekomodifikační a univerzalistické. Na rozdíl od liberálního režimu sociálnědemokratický režim vytěsňuje trh a konstruuje v podstatě univerzální solidaritu ve prospěch sociálního státu. Esping-Andersen (1990, s. 28) shrnuje výše uvedené následovně: „*Všichni mají prospěch: všichni jsou závislí; a všichni se pravděpodobně budou cítit povinni platit.*“

Sociálnědemokratický sociální stát stimuluje, na rozdíl od konzervativně-korporativistického režimu, vdané ženy k práci. Proto jsou dobře rozvinuty služby pro rodinu, jako je péče o děti a péče o staré a bezmocné. Náklady na udržování takového režimu

sociální péče jsou obrovské. Jedním ze způsobů, jak zajistit, aby byl sociální stát proveditelný a financovatelný, je poskytnout pracovníkům záruku plné zaměstnanosti. Tímto způsobem budou náklady sociálního státu omezeny vzhledem k tomu, že jen málo lidí žije ze sociálních transferů. Zároveň je systém díky vysoké zaměstnatelnosti proveditelný a financovatelný (Esping-Andersen, 1990).

1.3.3.2 Kritika typologie Esping-Andersena

Výše jsou stručně popsány tři hlavní režimy sociální ochrany, které rozlišuje Esping-Andersen. Tato typologie je považována za jednu z nejdůležitějších typologií sociálního státu, která kdy byla vytvořena. Zároveň však toto klasifikační schéma vyvolalo nejrůznější reakce. Tyto reakce se pohybovaly od navrhovaných alternativních schémat založených na různých dimenzích, až po doplňování čtvrtého typu sociálního státu (Fenger, 2005).

Ve svém článku *Tři typy kapitalismu nebo více?* Arts a Gelissen (2002) podávají přehled diskusí o Esping-Andersenově klasifikaci. Tento přehled vychází ze tří důležitých kritických připomínek k této typologii. Zaprvé chybná specifikace jihoevropských nebo středomořských sociálních států. V souladu s touto kritikou je Ferrera (1996) pro čtvrtý typ sociálního státu. Zadruhé Arts a Gelissen uvádějí (2002, s. 142), že označení antipodních sociálních států jako liberálních sociálních států není správné. Zatřetí se zaměřují na zanedbávání genderové dimenze sociální politiky.

Jednou z nejdůležitějších výhrad bylo, že Esping-Andersen nezahrnul jihoevropské země, jako je Řecko, Španělsko a Itálie. Podle Espinga-Andersena lze například Itálii považovat za součást kontinentálně-korporativistických režimů; Řecko, Španělsko a Portugalsko nejsou zahrnuty vůbec. Připouští však, že tyto sociální státy mají některé společné rysy. Tvrdí, že ve Španělsku, Itálii a Portugalsku má velký vliv katolická církev, zároveň lze pozorovat silný familialismus (Arts a Gelissen, 2002). Jak již bylo řečeno, tento bod vyvolal živou diskusi. Ferrera (1996) argumentuje ve prospěch zahrnutí čtvrtého modelu sociálního státu: středomořského nebo jižního modelu. Na základě čtyř dimenzí – pravidel přístupu, podmínek, za nichž jsou dávky poskytovány, předpisů pro financování sociální ochrany a organizace a řízení správy sociálního zabezpečení. Rozlišuje mezi skandinávskými, anglosaskými, bismarckovskými a jižanskými zeměmi. Jinými slovy, Ferrerovo klasifikační schéma se příliš neliší od Esping-Andersenova klasifikačního schématu, jedinou výjimkou je výslovné zahrnutí čtvrtého typu sociálního státu. Jižní státy mají podle Ferrery (1996)

některé společné charakteristiky. Vyznačují se malou mírou státních zásahů, neexistencí jasně formulované sítě minimální sociální ochrany a vysokou mírou klientelismu (Arts a Gelissen, 2002; Ferrera, 1996).

Klasifikační schéma, které vytvořil Bonoli (1997), rovněž obsahuje čtyři typy sociálních států. Rozlišuje britský, severský, kontinentální a jižní typ sociálního státu. Používá jiné dimenze než Esping-Andersen. Především na základě toho, že Bonoli nesouhlasí s dekomodifikační dimenzí, kterou používá Esping-Andersen, vytvořil dvě odlišné dimenze, které se zaměřují na extenzitu sociálního státu a způsob financování sociálních států (Arts a Gelissen, 2002). Čtyři typologie sociálních států vytvořené Bonolim jsou opět podobné Esping-Andersenově klasifikaci; jedinou výjimkou je přidání čtvrtého modelu sociálního státu.

Esping-Andersen uvádí, že antipodní země, jako jsou Nový Zéland a Austrálie, patří k liberálnímu typu sociálního režimu. Důvodem je jejich manažerský závazek k veřejnému majetku a silný důraz na hodnocení finanční situace (Arts a Gelissen, 2002). Castles (1998, in Arts a Gelissen, 2002) však v roce 1998 tvrdil, že Austrálie i Nový Zéland mají specifitější a inkluzivnější přístup než liberální typ sociálního režimu. Uvádí také, že vysoké procento domácností u protinožců pobírá sociální dávky, které podléhají testování majetku. Nakonec dochází k závěru, že přerozdělování je realizováno prostřednictvím kontroly mezd a záruk zaměstnanosti namísto sociálních programů. Z toho vyplývá, že v organizaci sociálních států hrají důležitou roli záruky příjmů poskytované prostřednictvím regulace trhu. Na základě výše popsaných zjištění lze konstatovat, že antipodické země tvoří samostatnou skupinu sociálního státu. Hill (1996) tvrdí, že Austrálie používá přerozdělování příjmů, které je založeno na testování příjmů domácností. Nesoustředují se tedy na dávky, na které mají nárok pouze velmi chudí, jak to praktikují liberální sociální režimy. Na druhou stranu se Austrálie také nepodobá univerzálnějším dávkám, jak je popisuje Esping-Andersenova klasifikace sociálnědemokratických režimů sociálního zabezpečení (Hill 1996). Jinými slovy, australský sociální stát neodpovídá ani liberálnímu typu sociálního státu, ani sociálnědemokratickému typu sociálního státu. Lze ho považovat za samostatný typ sociálního státu. Castles (1998) vypracoval klasifikační schéma sociálního státu, které vychází z výše popsané diskuse. Rozlišuje čtyři typy sociálních režimů, a to liberální, konzervativní, ne-pravicově hegemonní a radikální sociální státy. Klasifikace je založena na výši výdajů na sociální zabezpečení, průměrné rovnosti dávek a na daních z příjmu a ze zisku

v procentech HDP (Arts a Gelissen, 2002, s. 146). Kromě výše popsaných analýz Castla, a Hilla i další vědci tvrdí, že se antipodní země nepodobají ani jednomu ze tří prototypů vytvořených Esping-Andersenem. Důkazy ukazují, že tyto země nezapadají ani do jednoho z režimů blahobytu.

Třetí hlavní kritika Esping-Andersenova klasifikačního schématu sociální péče spočívá ve vyloučení systematické diskuse o místě rodiny při poskytování sociální péče. Sociální péči neposkytuje pouze stát a trh, důležitou roli hraje také rodina (Arts a Gelissen, 2002). Podle feministických vědců jsou ženy stále diskriminovány, pokud jde o sociální práva.

Je třeba začlenit genderový aspekt při klasifikaci sociálních dávek, aby bylo zohledněno rozdělení mezi placenou a neplacenou prací (Arts a Gelissen, 2002, s. 147). Daly a Lewis (2002) uvádějí, že sociální péče je ve většině zemí začleněna odlišně. Identifikují určité tendence týkající se péče v některých zemích. Uvádějí, že ve skandinávských zemích mají institucionalizovanou péči jak o seniory, tak o děti. Jihoevropské země spoléhají na rodiny; domnívají se, že péči by měly poskytovat rodiny, pouze pokud to není možné, poskytne je stát. A konečně uvádějí, že v Německu je péče vnímána jako funkce dobrovolných poskytovatelů služeb. Také ve Francii, Velké Británii a Irsku lze pozorovat odlišnou organizaci a institucionalismus sociální péče (Arts a Gelissen, 2002). Příklad, který Daly a Lewis uvádějí, lze považovat za silný; dokazují, že v rámci tří typů sociální péče je sociální péče organizována různými způsoby. Proto lze obhájit doplnění dalších dimenzí, na nichž je typologie sociálních států založena. Dle Artse a Gelissena (2002) je třeba přidat další dimenze, aby bylo možné vytvořit univerzální klasifikační schéma sociální péče.

Esping-Andersen samozřejmě reagoval na hlavní kritiku svého klasifikačního schématu. Pozitivně reagoval na závislost radikálního typu sociální péče, kterou v roce 1993 vytvořili Castles a Mitchell. Uznává však, že reziduální charakter a charakter testující prostředky antipodních sociálních států je jen jednou stranou mince. Tvrdí však, že silně institucionalizovaný soubor sociálních záruk by neměl být opomíjen. Také on tvrdí, že britské a antipodní sociální státy se vyvíjejí a směřují k prototypu liberálního sociálního režimu (Arts a Gelissen, 2002). Pokud jde o doplnění čtvrtého, jižního typu, podporuje částečně Ferrerovy závěry. Potvrzuje katolický otisk a vysokou míru familiarismu i téměř nulovou existenci sociálních služeb. V novější diskusi tvrdil, že hodnocení jižanského sociálního režimu závisí na tom, zda je těžištěm sociální péče rodina a zda rodina může selhat, což odráží potenciální selhání států a trhů (Esping-Andersen, 1999, citováno v Arts a

Gelissen, 2002). Závěrem, Esping-Andersen je velmi opatrný, pokud jde o přidávání dalších režimů sociální péče a přidávání dimenzí při analýze režimů sociálního státu.

Tabulka 1 shrnuje všechny typy modelů sociálního státu.

Tabulka 1: Charakteristika typů (modelů) sociálního státu

Typ sociálního státu	Reziduální	Výkonnostní	Instituční
Charakteristika	Liberální	Konzervativní	Sociální demokracie
Odpovědnost státu za naplňování potřeb	Minimální	Optimální	Kompletní
Rozdělení podle potřeb	Marginální	Sekundární	Primární
Rozsah povinně poskytovaných služeb	Omezený	Rozsáhlé	Kompletní
Obyvatelstvo povinně pokryté poskytovanými službami	Menšina	Většina	Všichni
Výše příspěvků	Nízká	Střední	Vysoká
Část národního důchodu určená pro státní služby	Nízká	Střední	Vysoká
Vyšetření potřebnosti – minas testing	Primární	Sekundární	Marginální
Stav klient	Nízký	Střední	Vysoký
Charakter klientů společnosti	Chudí	Občané	Obyvatele
Konkrétní země – příklad	Velká Británie	Německo	Švédsko

Zdroj: Potůček (1995), Krebs (2010), Keller (2011).

Esping-Andersen (1990) jako základ pro jeho vlastní diferenciaci sociálních států později přidal čtvrtý typ – jižanský stát evropský².

1.4 Chudoba

V této kapitole budou popsány dvě teorie chudoby, „Strukturální teorie“ a „Politická teorie“.

² V našem případě se však jeho typologií sociálních států zabývat nebudeme. Klasifikace uvedená v tabulce je pro účely tohoto článku dostačující.

1.4.1 Strukturální teorie chudoby

Strukturální teorie mají dlouhou historii a v sociologii jsou zřejmě nejvíce zastoupenou skupinou teorií (O'Connor, 2001). Tyto teorie částečně pocházejí od vědců, jako je Clark (1965), kteří se snažili vysvětlit hluboce zakořeněné rasové nerovnosti ve Spojených státech (Sugrue, 1996). Přibližně ve stejné době vědci jako Harrington (1981) a Galbraith (1998) zdůrazňovali, že ekonomický růst nepomáhá chudým a často je vytlačuje. Strukturální teorie nabývaly na síle, když se vědci v 80. letech 20. století snažili vysvětlit koncentrovanou chudobu v centrech měst (Allard, 2017; Massey, 2016). Tato literatura je paralelní s dlouhodobým zájmem o přínosy ekonomického rozvoje pro chudé země, stejně jako literatura o segmentaci trhu práce (Gordon, 1972) a městské a příměstské chudobě (Allard, 2017). Nejvýznamnějším strukturálním popisem v americké sociologii je literatura o koncentrovaném městském znevýhodnění a sousedských vlivech (Massey, 2016, Owens, 2015, Sharkey, 2013). V návaznosti na Massey (2016) mnozí ukazují, jak deindustrializace a nesoulad mezi kvalifikací a prostorem způsobují nezaměstnanost (Gordon, 1972), rozpad rodiny (Massey, 2016) a chudobu. Někteří diskutují o relativní důležitosti rezidenční segregace oproti deindustrializaci/nezaměstnanost, zatímco jiní zdůrazňují jejich vzájemné působení (Massey, 2016, Pattillo & Robinson 2016). Například Massey (2016) tvrdí, že ekonomické změny v interakci s rezidenční segregací způsobují koncentraci městské chudoby (Massey, 2016; Iceland a Hernandez, 2017). Vědci zabývající se efekty rezidenční segregace poukazují na to, že koncentrovaná chudoba se pak stává strukturální příčinou chování a chudoby ve městech. Například Sharkey (2013) tvrdí, že život v segregovaných a koncentrovaných chudých čtvrtích vystavuje děti stresu (např. prostřednictvím násilí), který podkopává vzdělání a výsledky (např. oslabením kognitivních schopností a duševního zdraví) a způsobuje následnou chudobu.

Další významné strukturální vysvětlení zdůrazňuje, jak ekonomický rozvoj snižuje chudobu v rozvojových zemích (Brady et al. 2007, Collier, 2006). Rozvoj vytváří pracovní místa, umožňuje přístup ke vzdělání a jeho návratnost, podporuje urbanizaci, má za následek lepší zdraví a nižší porodnost (Ravallion, 2007). V důsledku toho ekonomický rozvoj silně snižuje chudobu. Například Ravallion a Chen (2007) uvádí, že ekonomický rozvoj a urbanizace objasňují masivní pokles chudoby v Číně v posledních desetiletích. Ekonomický růst je totiž často prezentován jako nezbytná podmínka pro snížení chudoby v rozvojových zemích (Collier, 2006). Tato literatura zdůrazňuje nesporně významné skutečnosti, jako že

nedostatečný hospodářský růst v subsaharské Africe vysvětluje její trvale vysokou chudobu nebo že Čína pravděpodobně dosáhla největšího snížení chudoby v nejkratší době ve světové historii (Giddens, 2001). Jak píše Collier (2006, s. 190), „*růst není všelék, ale nedostatek růstu je zabiják.*“

V bohatých demokraciích ovlivňují chudobu strukturální změny, jako je deindustrializace a rostoucí podíl žen na trhu práce (Brady, 2009; Giddens, 2001). Mnozí také dávají do souvislosti strukturální souvislosti ekonomické výkonnosti s chudobou. Hospodářský růst zvyšuje poptávku po práci, zvyšuje mzdy a pozvedá spodní část trhu práce (Harrington, 1981). Ve víceúrovňových modelech prediktorů chudoby na úrovni jednotlivců a zemí je zaměstnanost na úrovni jednotlivců trvale jedním z nejsilnějších prediktorů (Brady et al. 2017). Jak píše (Gordon, 1972, s. 132), „*nejdůležitějším krokem ke snížení chudoby dětí je zajistit, aby alespoň jeden z rodičů byl zaměstnán.*“ Vzhledem k tomu, že zaměstnanost na úrovni jednotlivce je ovlivněna strukturálním ekonomickým kontextem (např. hospodářským cyklem), strukturální ekonomický kontext má pravděpodobně zprostředkovaný vliv na chudobu jednotlivců. Jiní strukturalisté naopak zdůrazňují, že chudí jsou ekonomickým růstem marginalizováni (Fodor a Horn 2015; Galbraith, 1998; Harrington, 1981). Tito vědci kritizují zaměření na ekonomickou výkonnost, protože opomíjí, jak jsou výnosy z ekonomické výkonnosti vysoce stratifikované.

1.4.2 Politická teorie chudoby

Politické teorie zdůrazňují, že chudoba je politickým výsledkem, který je způsoben mocenskými vztahy a kolektivními rozhodnutími o rozdělování zdrojů (Brady et al., 2016, s. 15). Tato teorie tvrdí, že moc a instituce ovlivňují politiku tak, že zvyšuje chudobu a redukuje souvislost mezi chováním a chudobou. Moc a instituce se vzájemně posilují a instituce také přímo utváří chudobu a redukuje vazbu mezi chováním a chudobou.

Pravděpodobně nejvlivnějším politickým vysvětlením je teorie mocenských zdrojů (Huber a Stephens 2001; Korpi, 1983). Teorie mocenských zdrojů tvrdí, že kolektivní politické subjekty mobilizují méně zvýhodněné třídy kolem společných zájmů a ideologie. Takové skupiny pak vytvářejí odbory (Rosenfeld a Laird, 2016), volí levicové strany (Huber a Stephens, 2012) a rozšiřují vliv sociálního státu (Nelson, 2012). Mobilizace méně zvýhodněných skupin je klíčová, protože standardní rozdělení politické moci v kapitalistické demokracii upřednostňuje elity a byznys. Tato výchozí mocenská výhoda vede k výchozí vysoké míře nerovnosti. Proto je pro získání skutečné politické moci nezbytné, aby se

dělnická třída a chudí spojili a ovlivnili část střední třídy. Teorie mocenských zdrojů se často používá k vysvětlení toho, proč jsou některé sociální státy bohatší než jiné. Teorie mocenských zdrojů je však ve skutečnosti širší teorií rozdělování příjmů, jejímž hlavním mechanismem je sociální stát. Teorie mocenských zdrojů se v průběhu času vyvíjela (Brady et al., 2016) a oproti svým dřívějším verzím (Korpi, 1983) se více zaměřila na institucionalizovanou moc, například volební systémy, stabilní demokracie (Brady, 2009; Huber a Stephens, 2012). Chudoba je nižší v bohatých demografiích, kde vlády kontrolují levicové strany, kde je vyšší odborová organizovanost, a kde ženy tvoří větší podíl v parlamentech (Brady, 2009; Moller et al., 2003). V Latinské Americe vedly levicové vlády v obdobích stabilní demokracie ke štedré sociální politice a nižší chudobě (Huber & Stephens, 2012). Ve víceúrovňových modelech jednotlivců v rámci Spojených států je chudoba pracujících výrazně nižší ve státech s vyšší odborovou organizovaností (Brady et al., 2013).

Druhé významné politické odůvodnění se zaměřuje na to, jak instituce, jako jsou předpisy a zákony, řídí rozdělování ekonomických zdrojů (Brady et al., 2016; Pernia a Deolalikar, 2003). Tato literatura zdůrazňuje, že míra chudoby je stabilní a pomalu se měnící, nereaguje rychle na volby a změny u moci. Existuje značná závislost na cestě k chudobě, abychom pochopili institucionální zdroje, potřebujeme dlouhodobý časový horizont příčin a následků (O'Connell, 2001). Instituce odrážejí pozůstatky moci kolektivních aktérů v minulosti a instituce mají nadále důsledky i bez aktivního udržování kolektivními aktéry. Například historické instituce, jako je otroctví (O'Connell, 2001) a federalismus (Allard, 2017; Michener 2018) přispívají k udržování rasových nerovností, které mají vliv na chudobu. Silný institucionalismus tvrdí, že historicky zavedené instituce dominují nad současnou politikou, a tím udržují chudobu. Slabší institucionalismus tvrdí, že historicky vzniklé instituce určují, jak a kdy může politika ovlivnit chudobu (Huber a Stephens, 2001).

Institucionální literatura je méně transparentní než literatura o zdrojích moci, nicméně existují různé studijní směry. Vědci spojují chudobu s volebními systémy (Brady 2009). Za první, udržitelná demokratizace snižuje chudobu (Huber a Stephens, 2012; Sen, 1999). Za druhé, chudoba souvisí s prací a vzděláním (Moller et al., 2003). Pokud jsou zajištěny pracovní smlouvy a vyjednávání o mzdách je koordinované, centralizované a korporativistické, snižuje se chudoba pracujících (Giesselmann, 2014; Lohmann, 2009; Lohmann a Marx, 2018). Za třetí, otrokářství a kolonialismus prohlubují chudobu

v nerozvinutých zemích (Acemoglu a Robinson, 2012; Bhattarcharyya, 2016). Nunn (2008) ukazuje, jak čtyři hlavní obchody s otroky v průběhu 500 let zbídačily africké národy prostřednictvím politické nestability, korupce, nedostatečné správy věcí veřejných, etnického rozdělení a ekonomické zaostalosti. Podle Bhattarcharyyi (2016) ovlivnily dlouhodobý hospodářský růst a chudobu geografické podmínky, klima a nemoci. Historické instituce vysvětlují, proč je globální ekonomická hierarchie tak stabilní – bohaté a chudé národy z doby před sto lety jsou bohaté a chudé i dnes.

Politická literatura o chudobě klade důraz na vládní politiku. Brady (2016) uvádí obecné mechanismy, kterými státy ovlivní chudobu:

- (a) Redistribuce zdrojů,
- (b) pojištění rizik,
- (c) investice do schopností,
- (d) přidělování příležitostí,
- (e) socializace normativních očekávání,
- (f) disciplinace chudých.

Vzhledem k nerovnoměrnému přístupu k sociálním službám a jejich důsledkům ovlivňují státní politiky rasovou nerovnost v chudobě (Michener, 2018; Soss et al., 2011; Watkins-Hayes a Kovalsky, 2016).

1.5 Vývoj sociálního státu České Republiky a Francie

1.5.1 Česká Republika

První případy pomoci chudým a sociální pomoci lze vysledovat již ve středověku. V této době se, podobně jako v jiných evropských zemích, ujala této odpovědnosti církev prostřednictvím svých zařízení, jako jsou nemocnice a útulky. V 16. století se díky správě místních sídel stalo povinností měst postarat se o méně úspěšné. Vznik sociálního zabezpečení v dnešní České republice má kořeny v době Rakouska-Uherska, kdy bývalí vojáci a státní zaměstnanci dostávali doživotní penze. Kritéria nároku na dávky a legislativní mantinely se postupem času vyvíjely. V roce 1887 bylo zákonem inspirovaným Bismarckovými sociálními reformami nařízeno úrazové pojištění a v následujícím roce následoval zákon prosazující nemocenské pojištění (Monková, 2004, s. 10).

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 došlo k významným změnám v sociální politice, které předznamenaly výrazný pokrok. Příkladná sociální politika

Československa v té době sloužila jako měřítko pro ostatní státy, přičemž Řecko podle ní vytvořilo svůj systém sociálního zabezpečení. Klíčovou roli při zavádění těchto změn sehrál prezident Masaryk, který byl veden snahou o zvýšení blahobytu občanů (Kvapilová, 2010, s. 41). Tyto reformy zahrnovaly ustanovení o podpoře v nezaměstnanosti, zavedení osmihodinové pracovní doby a podporu válečných veteránů a pozůstalých po obětech ve První světové válce. Kromě toho byly zřízeny instituce jako Ministerstvo sociální péče a Ústřední sociální pojišťovna. Hlavním cílem těchto iniciativ bylo zajistit široký přístup k základní sociální ochraně. Rychlost pokroku však byla zbrzděna nástupem velké hospodářské krize ve 30. letech 20. století. Fiskální omezení bránila dalšímu pokroku, ačkoli se vláda snažila zmírnit krizi tím, že se zapojila do hromadných nákupů, financovala veřejné práce prostřednictvím grantů a zřizovala školicí střediska, aby vybavila pracovníky novými dovednostmi.

Sociální struktura Československá se vyvíjela podobně jako v dalších zemích východního bloku (s výjimkou Jugoslávie) od konce druhé světové války do roku 1989. Všechny tyto země byly pod vládou diktátorského politického režimu a ekonomiky s centrálním plánováním (Rakosník, 2012, s. 16–21). Znárodnění ekonomiky, včetně pojišťovacích institucí, byla následována zavedením jak práva, tak i povinnosti pracovat, což vedlo k tzv. plné zaměstnanosti. Existující sociální programy z první byly zaměřeny na širší demografické skupiny, finanční pomoc byla poskytována rodinám s nezaopatřenými dětmi a specializované služby byly poskytovány pracovníkům, ačkoliv pouze ve vybraných odvětvích materiálové výroby.

Po rozpadu Sovětského svazu byl pokrok charakterizován kombinací regulované a autonomní, ekonomické a sociální transformace (Rakosník, 2012, s. 22). Veškeré reformy po volbách v roce 1990 byly řízeny neoliberalismem zaměřeným na maximalizaci funkce trhu a omezení státních zásahů. Ve srovnání s totalitní diktaturou předchozích desetiletí byly za důležitý vývoj v sociální politice považovány následující kroky:

- Zrušení povinnosti pracovat a s tím související zrušení práva na práci,
- zrušení výlučné kontroly státu nad organizací a poskytováním sociálních služeb,
- přebudování sociálního zabezpečení a zdravotní péče prostřednictvím povinného pojištění.

Tyto a další změny však měly na společnost nepříznivé dopady, kterým bylo třeba věnovat pozornost. Došlo například ke zhoršení kvality života obyvatel s nižšími příjmy, což někdy

vedlo až k chudobě. Navíc se rozrostla kategorie osob považovaných za „obtížné“, zahrnující osoby bez bydlení, drogově závislé (Rakosník, 2012, s. 23), problémové kriminální živly a dlouhodobě nezaměstnané lidi. Vznikly nové organizace, jako ministerstvo práce a sociálních věcí a úřady práce, které nabízely pomoc zahrnující podporu v nezaměstnanosti, zprostředkování zaměstnání, rekvalifikace a poradenské služby.

1.5.1 Francie

Počátky francouzského sociálního státu sahají do konce 19. století, kdy se francouzská veřejná správa soustředila především na základní funkce, jako je bezpečnost, policie, soud, diplomacie a obrana státu. V tomto období hrála významnou roli vlivná katolická církev, která byla pod vedením papeže Lva XIII. v roce 1891. Papež varoval křesťany před spoléháním se na státní pomoc při řešení sociálních otázek, protože se obával, že by taková závislost mohla ohrozit blahobyt obyčejných lidí. Navzdory tomuto varování potvrdil přirozená práva a svobody občanů a zdůraznil význam zachování života a zajištění existence i v případě, že neexistuje rozsáhlá státní pomoc. Toto varovné poselství zaznělo na pozadí tehdejšího společenského kontextu.

Pád druhého císařství v čele s Napoleonem III. v roce 1870 znamenal klíčový moment pro vznik sociálního státu ve Francii. Po pádu císařství a vzniku třetí republiky prošla Francie revolučními otřesy, včetně vzniku komun, zejména Pařížské komuny. V tomto období byla zahájena sociální hnutí „La sociale“³, počáteční formy sociální pomoci poskytované dělníkům. Navzdory a nevládní povaze těchto raných sociálních iniciativ přetrvaly i po pádu Pařížské komuny 29. května 1871.

Dopad prusko-francouzské války na státní výdaje nebyl tak významný jako důsledky jiných mezinárodních konfliktů. Tato válka vyvolala uvnitř společnosti sociální nálady, například pocit solidarity s méně šťastnými členy společnosti, což nakonec vedlo k rovnoprávnosti sociálního zajištění. Ve Francii má termín „sociální“ širokou definici, která zahrnuje několik aspektů sociálního pokroku, včetně úsilí o odstranění chudoby a zlepšení životních podmínek ve znevýhodněných oblastech. „La sociale“ se týkala komplexní restrukturalizace sociálních vztahů a struktur s důrazem na rovnost všech lidí v právních a ekonomických záležitostech.

³ Výraz La sociale zahrnoval úplnou reorganizaci všech společenských vztahů a hierarchií, a zejména zrovnoprávnění všech občanů před soudem a v oblasti hospodářského života.

„La Sociale“ byla realizována na místní úrovni mimo činnost Pařížské komuny, bez kontroly státu. Systém měl dvě základní charakteristiky:

1. Poskytování sociální ochrany a pojištění vůči rizikovým situacím.
2. Dobrovolná organizace občanů vůči státu zejména v prostředí války (a fungoval i v období těsně po druhé světové válce, v roce 1945).

Všeobecný zákon o sociálním zabezpečení z roku 1946 vytvořil komplexní systém sociálního zabezpečení, který zaručuje každému člověku možnost požádat o pomoc. Tento systém byl jedinečný tím, že spojil francouzský systém sociálního pojištění s britským konceptem všeobecné sociální ochrany, Bismarckovým modelem plateb od zaměstnavatelů a zaměstnanců a systémem Williama Beveridge financovaným z daní.

Zavedl systém, který zahrnoval povinné platby od zaměstnanců, spravované společně odbory a zaměstnavateli. Tento systém byl známý svým univerzálním pokrytím a centralizovaným přístupem k poskytování sociálního zabezpečení, pokrýval následující aspekty občanů:

- Zdravotní pojištění,
- důchod,
- rodinné přídavky,
- pracovní ochranu.

Poslední etapou vývoje tohoto systému bylo zavedení všeobecné zdravotní péče v roce 2000, která pokryla všechny osoby v zemi. Studie OECD *Krize sociálního státu* z roku 1981 označila francouzský systém za „sociálního giganta“ s „hliněnými nohama“, protože byl trvale zatížen. Francouzský systém se potýkal s problémem zahrnujícím jak účinnost, tak důvěryhodnost. Levicoví kritici tvrdí, že sociální systém ve Francii nebyl úspěšný, protože se zaměřoval především na chudobu a přehlížel jiné typy sociální marginalizace, které finanční pomoc nemohla vyřešit.

Od roku 2000 se systém nachází v neudržitelném finančním stavu. Po přebytku v roce 2001 dosáhl systém Sécurité sociale v roce 2010 ztráty více než 24 miliard EUR. Do roku 2015 se tento deficit snížil na přibližně 14,7 miliardy EUR ročně. To se podepsalo na pomalém růstu výdajů sociálního státu v porovnání s hrubým domácím produktem. Výdaje Francie na

sociální zabezpečení v roce 2018 představovaly 23,8 % jejího HDP, což ji řadí na druhé místo mezi všemi zeměmi EU, hned po Finsku s 24,2 %.

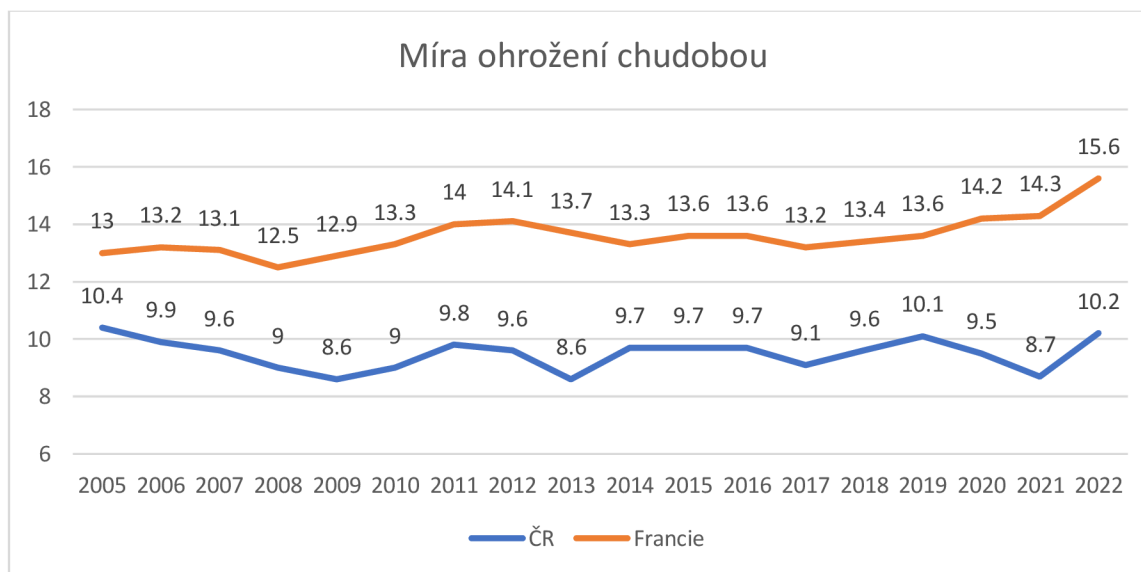
2 Vlastní práce

2.1 Komparace vybraných ukazatelů

2.1.1 Míra ohrožení chudoby

Míra ohrožení chudobou je procento osob žijících v domácnostech, ve kterých je ekvivalentní celkový disponibilní příjem domácnosti nižší než práh ohrožení chudobou. Hranice ohrožení chudobou je definována jako 60 % mediánu ekvivalentního disponibilního příjmu všech domácností. Graf 1 ukazuje poměr domácností ohrožených chudobou v obou zemích, v České republice a ve Francii. Je vidět, že tento poměr je vyšší ve Francii než v České republice. Dynamika obou států má od roku 2005 do roku 2009 klesající tendenci. Po roce 2009 až do roku 2016 je poměr vcelku stabilní. Po roce 2017 však mají oba státy opět rostoucí trend chudoby, viz Graf 1.

Graf 1: Míra ohrožení chudoby

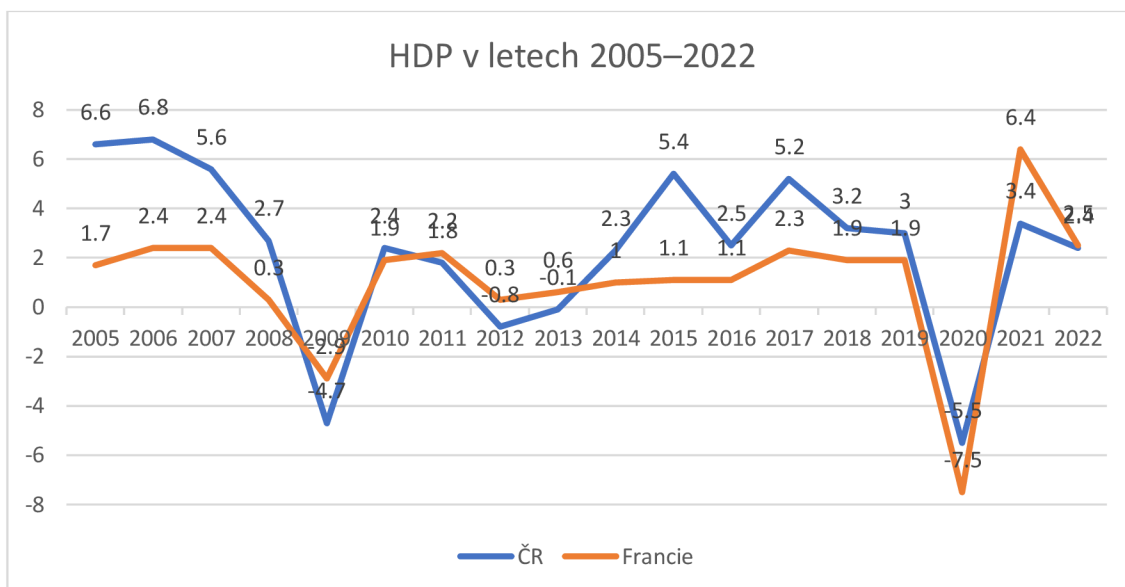
Zdroj: Eurostat (2024).

2.1.2 Ekonomické hospodaření

Pokud jde o finanční problémy, jsou peníze jednou z nejvýznamnějších otázek, s níž se vlády sociálních států musí vypořádat. V dnešní době, na kterou stále dopadají důsledky krize, se problém fiskální politiky stává ještě zásadnějším problémem. Za cenu rostoucích vládních výdajů a zadlužení si žádný stát nemůže dovolit poskytovat svým občanům sociální jistoty. Ukazatel hrubého domácího produktu (HDP) se využívá právě pro účely stanovení

výkonnosti ekonomiky daného státu. Vývoj hrubého domácího produktu (HDP) na území České republiky a Francie je uvedena v následujícím Grafu 2.

Graf 2: HDP od roku 2005 - 2022

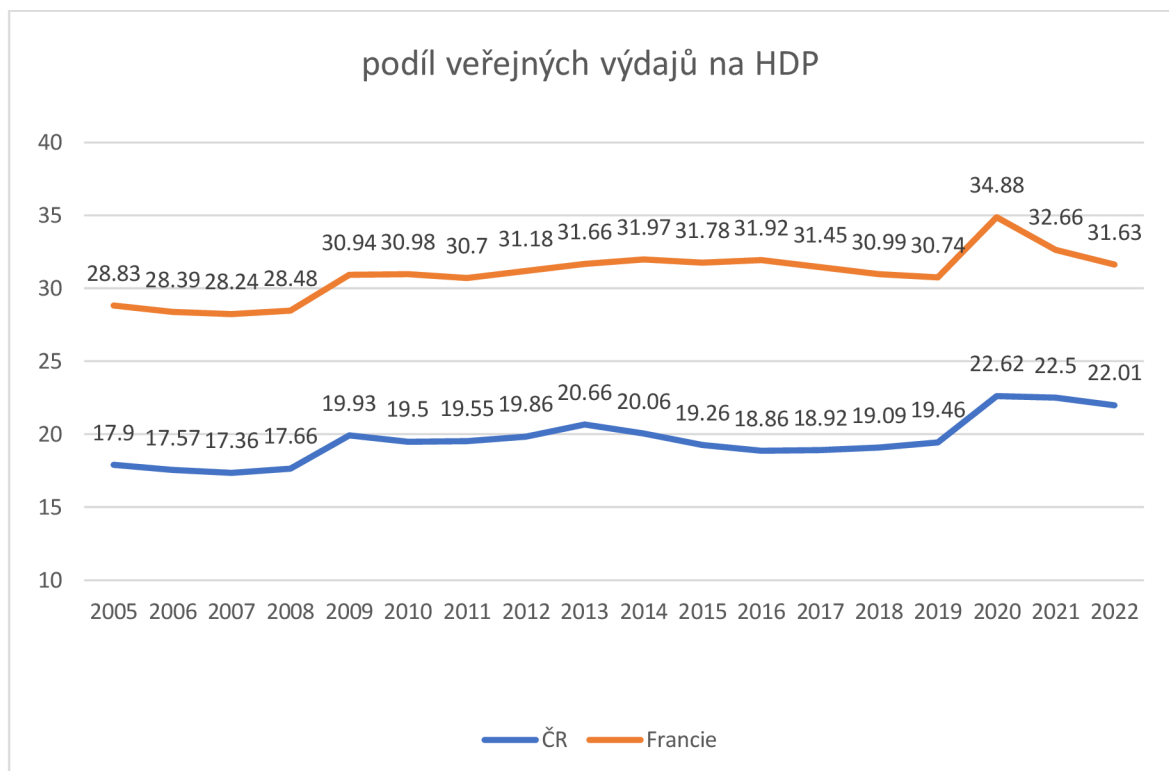

Zdroj: World Bank (2024).

V České republice se hospodářský růst pohyboval na stabilních úrovních kolem 5–7 % v letech 2005 až 2007. V roce 2008 došlo ke snížení na 2,7 % a následné recesi v roce 2009, s poklesem HDP o 4,7 %. Od roku 2010 do roku 2015 probíhal postupný návrat k oživení ekonomiky s růstem převážně nad 2 %. Následně, v letech 2016 až 2019, se hospodářský růst ustálil na úrovních kolem 2–3 %. V roce 2020 Česká republika čelila významnému poklesu HDP o 5,5 % v důsledku pandemie COVIDU-19, ale v roce 2021 se ekonomika opět oživila a dosáhla růstu o 3,4 %. V roce 2022 se míra hospodářského růstu mírně snížila na 2,4 %.

Ve Francii byl hospodářský růst v období let 2005–2007 poměrně stabilní s úrovní HDP kolem 1,7–2,4 %. V roce 2008 došlo k mírnému zpomalení růstu na 0,3 % a následné recesi v roce 2009 s poklesem HDP o 2,9 %. Od roku 2010 do roku 2017 se ekonomika postupně oživovala, s růstem převážně nad 1 %. V letech 2018 až 2021 byla míra hospodářského růstu relativně stabilní, pohybovala se kolem 1,9–2,5 %. V roce 2020 došlo k výraznému poklesu HDP o 7,5 % v důsledku pandemie COVIDU-19, ale v roce 2021 Francie zažila výrazný hospodářský růst o 6,4 %. V roce 2022 se míra hospodářského růstu mírně snížila na 2,5 %.

Graf 3: % podíl veřejných výdajů na HDP

Zdroj: [OECD \(2024\)](#).

Česká republika

V období od roku 2005 do roku 2008 se výdaje na sociální podporu v České republice pohybovaly kolem 17–18 % HDP. Následně v roce 2009 došlo k výraznému nárůstu na 19,93 % HDP a tento trend pokračoval i v následujícím roce 2010. Od roku 2011 do roku 2019 se výdaje pohybovaly v rozmezí 19–20 % HDP. V roce 2020 v důsledku pandemie COVIDU-19 došlo k výraznému nárůstu na 22,62 % HDP, avšak v následujících letech se výdaje opět stabilizovaly na hodnotách okolo 22 % HDP.

Francie

Ve sledovaném období od roku 2005 do roku 2008 se výdaje na sociální podporu ve Francii pohybovaly mezi 28–29 % HDP. V letech 2009 a 2010 došlo k nárůstu na hodnoty kolem 31 % HDP, pravděpodobně v důsledku ekonomické krize. Od roku 2011 do roku 2017 zůstaly výdaje relativně stabilní, kolem 30 % HDP. V roce 2020 vlivem pandemie COVIDU-19 výdaje výrazně vzrostly na 34,88 % HDP, ale v následujících letech se opět snížily na hodnoty kolem 31–32 % HDP.

Veřejné výdaje na výplatu starobních a pozůstalostních důchodů (7,8 % HDP) a zdravotnictví (5,6 % HDP) jsou v průměru v OECD největšími oblastmi sociálních výdajů.

2.1.3 Minimální mzda

Značná pozornost je věnována minimální mzdě, která je považována za jeden z nejdůležitějších pilířů systému sociálního zabezpečení. Odpovědnost za určení, zda bude tento minimální zaručený příjem vytvořen, je plně v kompetenci příslušné vlády. Přesná výše, která se může v jednotlivých zemích lišit, může být stanovena pomocí výpočtu, který se provádí na hodinovém, týdenním nebo měsíčním základě. Minimální mzda v České republice je v současné době stanovena na 18 900 Kč měsíčně, což odpovídá 112,50 Kč za hodinu dle nařízení vlády č. 396/2023 Sb. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2024). Jedná se o současnou minimální mzdu a popis tohoto ustanovení lze nalézt v zákoníku práce. Pro některé osoby, např. osoby pobírající invalidní důchod nebo mladistvé pracovníky, platily v minulosti jiné sazby. Jediná z těchto sazeb, která byla stanovena v roce 2007 a navzdory požadavkům inflace se nezměnila, je ta, která se používá od začátku letošního roku. Tato sazba byla používána po celou dobu.

Minimální růstová mzda (Smic)⁴ byla ve Francii 1. ledna 2024 zvýšena o 1,13 %. Výše hrubé hodinové minimální mzdy se zvyšuje na 11,65 EUR, tj. 1 766,92 EUR měsíčně při plném úvazku. Jedinou výjimkou je lokalita Mayotte, kde se zvyšuje na 8,80 EUR, tj. 1 334,67 EUR měsíčně.

V porovnání České republiky s Francií je patrné, že rozdíl mezi minimální mzdou v obou zemích je značný. Jak lze vidět v tabulce 3, rozdíl v minimálních mzdách obou zemí v období let 2016–2024 činí téměř 1 000 EUR.

⁴ [Minimum growth wage / Smic](#)

Tabulka 2: Minimální mzda Francie a ČR

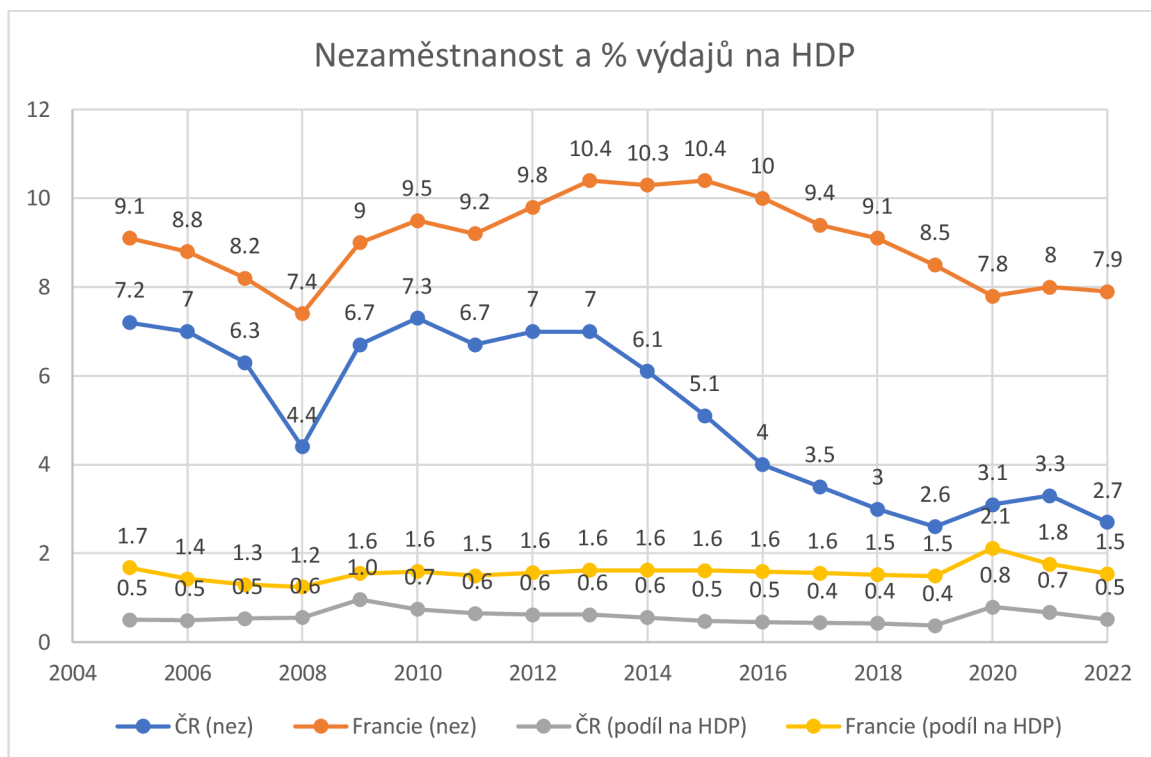
Rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ČR (nominální)	9 900	11 000	12 200	13 350	14 600	15 200	16 200	17 300	18 900
ČR (v EUR)	403	448	497	544	594	619	660	704	770
Francie (V EUR)	1 467	1 498	1 521	1 521	1 539	1 555	1 575	1 709	1 766
Odchylka	1 063	1 051	1 025	978	945	936	915	1 005	996

Zdroj: Finexpert (2024) a Ministerstvo práce a sociálních věcí (2024)

2.1.4 Míra nezaměstnanosti a její vztah k výdajům na nezaměstnanost vzhledem k HDP

Mohlo by se zdát, že míra chudoby je přímo úměrná počtu lidí, kteří jsou nezaměstnaní. Realita však je taková, že ti, kteří jsou nezaměstnaní, mají mnohem větší pravděpodobnost být označeni jako lidé trpící chudobou mnohem jednodušším a rychlejším způsobem než ti, kteří jsou zaměstnaní. Vzhledem k tomu, že jedním z cílů sociálního státu je bojovat proti chudobě, je nezbytné, aby se také zabýval problémem nezaměstnanosti. Ve většině případů je obecně přijímáno, že ženy jsou více ovlivněny nezaměstnaností, a tedy chudobou než muži. Nejvíce postiženy jsou ženy ve věku 25 až 39 let. Vývoj míry nezaměstnanosti lze sledovat v Grafu 4 ve sledovaných letech 2005–2022.

Graf 4: Nezaměstnanost a % výdajů na HDP

Zdroj: [OECD \(2024\)](#).

Česká republika

Míra nezaměstnanosti v ČR postupně klesala od roku 2005 do roku 2008, kdy dosáhla svého minima na hodnotě 4,4 % v důsledku hospodářského růstu. Nicméně v roce 2009, v reakci na finanční krizi, došlo k náhlému nárůstu nezaměstnanosti na 6,7 %. Tento trend se dále projevil i v dalších letech až do roku 2013, kdy se míra nezaměstnanosti ustálila na hodnotě kolem 7 %. Od roku 2014 do roku 2019 docházelo k postupnému poklesu nezaměstnanosti, což bylo ovlivněno hospodářským oživením a růstem zaměstnanosti. V roce 2020, kvůli dopadům pandemie COVID-19, se míra nezaměstnanosti mírně zvýšila na 3,1 %.

Podíl výdajů na nezaměstnanost na HDP se v České republice pohyboval od roku 2005 do roku 2019 mezi 0,4 % a 1,0 %, přičemž výraznější nárůst byl zaznamenán v letech 2009 až 2010, kdy došlo k reakci na finanční krizi. V roce 2020 se tento podíl výrazně zvýšil na 0,8 % HDP kvůli potřebě poskytnout podporu nezaměstnaným v důsledku pandemie COVID-19.

Francie

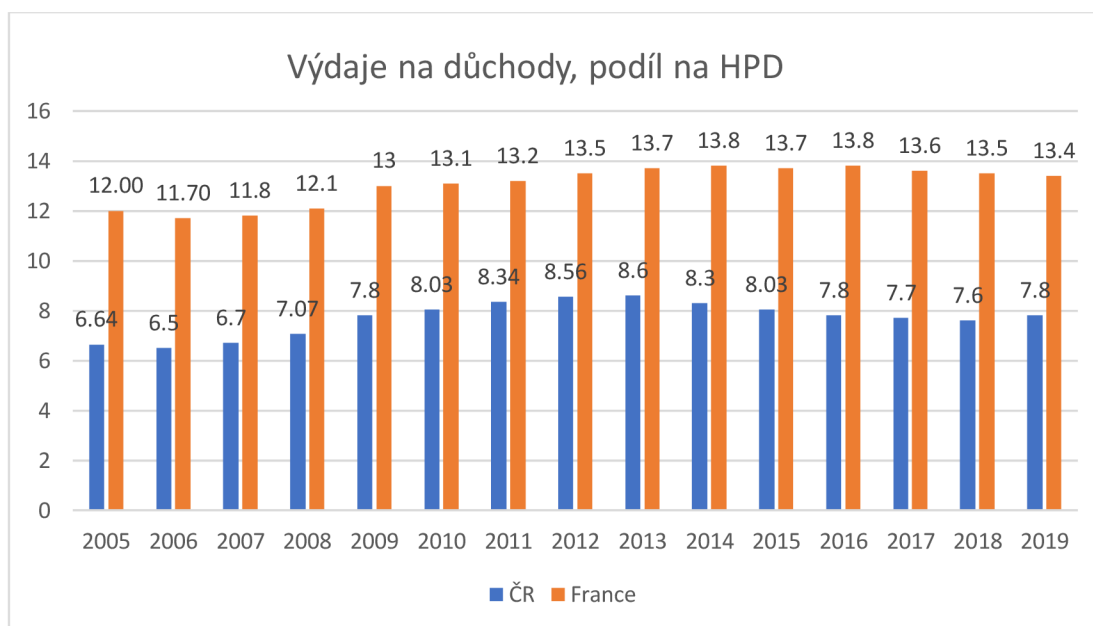
Míra nezaměstnanosti byla ve Francii v průběhu let vyšší než v České republice. Od roku 2005 do roku 2008 se pohybovala mezi 7,4 % a 9,1 %. Stejně jako v České republice, i ve

Francii došlo v roce 2009 v důsledku finanční krize k nárůstu nezaměstnanosti na 9 %. Následně se míra nezaměstnanosti ve Francii pohybovala kolem 9 % až do roku 2019. V roce 2020, kvůli dopadům pandemie COVID-19, došlo k mírnému poklesu míry nezaměstnanosti na 7,8 %.

Podíl výdajů na nezaměstnanost na HDP ve Francii byl vyšší než v České republice a pohyboval se mezi 1,2 % a 1,8 % od roku 2005 do roku 2022. Stejně jako v České republice, i ve Francii došlo v reakci na finanční krizi k nárůstu výdajů na nezaměstnanost v letech 2009 až 2010. V roce 2020 se tento podíl ještě výrazněji zvýšil na 2,1 % HDP, což bylo důsledkem snahy poskytnout podporu nezaměstnaným v souvislosti s pandemií COVID-19.

2.1.5 Výdaje na důchody

Graf 5: Výdaje na důchody

Zdroj: [OECD \(2024\)](#).

Graf 5 prezentuje výdaje na důchody jako podíl na hrubém domácím produktu (HDP) v České republice a ve Francii v letech 2005 až 2019.

V České republice se výdaje na důchody postupně zvyšovaly z 6,64 % HDP v roce 2005 na 7,07 % HDP v roce 2008. Následně se v letech 2009 až 2015 udržely na úrovni kolem 7,8 % HDP. Od roku 2016 do 2019 pak došlo k mírnému poklesu, kdy se snížily na 7,6 % HDP.

Ve Francii se výdaje na důchody pohybovaly mezi 11,70 % a 12,1 % HDP v letech 2005 až 2008. Následně od roku 2009 do 2013 docházelo k postupnému nárůstu, kdy se zvýšily na

13 % HDP a nadále rostly až do roku 2013. Od roku 2014 do 2019 se pak výdaje na důchody ve Francii stabilizovaly na úrovni mezi 13,4 % a 13,8 % HDP.

2.2 Porovnání sociálních práv v obou zemích

V určitém okamžiku života se může stát, že se člověk ocitne v situaci, kdy bude potřebovat pomoc, kterou nabízejí dávky sociálního zabezpečení. Ať už se jedná o občany země, v níž se narodili, nebo o občany některého z členských států EU, kteří se v rámci EU přestěhovali, nárok na podporu se určuje na základě splnění konkrétních kritérií. Níže jsou uvedeny typy nároků na dávky dostupné v obou zemích ze sociálního hlediska.

Při porovnávání sociálních dávek vycházím ze zpráv European Commission on social rights and inclusion (2023) pro Českou republiku a Francii.

4.2.1 Podpora nezaměstnanosti v ČR a Francii

Na podporu v nezaměstnanosti a pomoc při hledání zaměstnání mají nárok všichni občané EU, kteří byli naposledy zaměstnáni nebo samostatně výdělečně činní v České republice. Výše dávek se liší v závislosti na předchozím příjmu.

✓ Pomoc při hledání zaměstnání

Úřad práce pravidelně aktualizuje informace o volných pracovních místech v České republice zejména v regionu, ve kterém uchazeč žije, a informuje o nich uchazeče o zaměstnání. Poskytuje jim také poradenství a konzultace při výběru zaměstnání. Zvýšená péče je věnována osobám, které se na trhu práce nacházejí ve znevýhodněném postavení. Úřad práce může zajistit pracovní rehabilitaci pro osoby se zdravotním postižením.

✓ Podpora v nezaměstnanosti

O podporu v nezaměstnanosti může požádat pouze nezaměstnaná osoba, která je registrována jako uchazeč o zaměstnání. Aby měl uchazeč o zaměstnání nárok na podporu v nezaměstnanosti, musí v rozhodném období (poslední 2 roky před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání) získat alespoň 12 měsíců doby pojištění plynoucí ze zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti (započítávají se i náhradní doby zaměstnání). Uchazeč o zaměstnání může žádat o podporu v nezaměstnanosti pouze v případě, že nepobírá dávku starobního důchodu. Dalším důvodem pro nepřiznání podpory v nezaměstnanosti je ukončení pracovního poměru z disciplinárních důvodů. Za dobu hledání zaměstnání uhradí Úřad práce za uchazeče o zaměstnání poplatky na zdravotní pojištění, od ledna 2024 činí 2 552 Kč.

✓ **Rekvalifikace**

Uchazeči o zaměstnání a zájemci o zaměstnání, kteří nemohou najít práci ve svém současném profesním zaměření, mají právo na rekvalifikaci. Úřad práce rekvalifikaci hradí, doporučuje a zprostředkovává. Uchazeč o zaměstnání a zájemce o zaměstnání se musí před zahájením rekvalifikačního kurzu dohodnout s úřadem práce a podepsat smlouvu. Mohou také sami navrhnout rekvalifikační kurz. Úřad práce uhradí náklady, pokud je kurz schválen.

Uchazečem o zaměstnání může být každý občan EU s pobytem v ČR nebo cizinec s povolením k trvalému pobytu v ČR, který není zaměstnán a nepodniká ani nevykonává samostatnou výdělečnou činnost. Evidovaní uchazeči o zaměstnání mohou pracovat, pokud jejich měsíční příjem z této práce nepřesahuje polovinu minimální mzdy. Takzvaní „zájemci o práci“ představují jinou kategorii. Ti mohou být zaměstnání bez omezení a zároveň být evidováni na úřadu práce a náleží jim pomoc při hledání zaměstnání. Mohou se registrovat na kterémkoli úřadu práce v ČR a účastnit se rekvalifikačních kurzů. Zájemci o zaměstnání nemají nárok na podporu v nezaměstnanosti.

Příspěvek na návrat do zaměstnání (allocation d'aide au retour à l'emploi, ARE⁵) je příspěvek vyplácený zaměstnanci z pojištění v nezaměstnanosti. Představuje náhradní příjem, který je zaměstnanci vyplácen, pokud může prokázat minimální dobu trvání pracovního poměru před neúmyslnou ztrátou zaměstnání. Musí také prokázat, že aktivně hledá práci v rámci individuálního plánu hledání zaměstnání (projekt personnalisé d'accès à l'emploi, PPAE).

✓ **Výše příspěvku při návratu do zaměstnání (ARE)**

Hrubá výše denního příspěvku na pomoc při návratu do zaměstnání zahrnuje:

- pevnou část ve výši 12,47 EUR;
- variabilní složku ve výši 40,4 % denní referenční mzdy (SJR⁶).

Výše příspěvku na návrat do zaměstnání nesmí být nižší než 30,42 EUR na den. Pokud příjemce absolvuje školení předepsané úřadem práce a pobírá příspěvek na návrat do zaměstnání nebo na školení (allocation d'aide au retour à l'emploi formation, Aref), nesmí být jeho výše nižší než 21,78 EUR na den.

⁵ Allocation d'aide au retour à l'emploi (ARE) je francouzský výraz pro podporu v nezaměstnanosti. Jedná se o formu finanční pomoci poskytovanou nezaměstnaným osobám v období, kdy aktivně hledají nové zaměstnání. ARE je poskytována těm, kteří splňují určité podmínky, včetně dosažení určitého počtu odpracovaných hodin během určitého období před ztrátou zaměstnání.

⁶ Měsíční náhrada příjmu se rovná částce denní dávky vynásobené počtem dnů v daném měsíci.

Francouzský program „allocation d'aide au retour à l'emploi“ má spíše motivační účel a je nastaven pouze na určitou dobu, ve srovnání s českým systémem. Český systém však poskytuje větší pomoc během prvních dvou měsíců. Úřad práce proplácí minimální mzdu osobám hledajícím práci po dobu dvou měsíců. Také program „pomoc při hledání práce“ poskytuje pomoc při hledání zaměstnání, pohovoru a administrativních procesech.

4.2.2 Důchod

Tato kapitola popisuje systém starobních důchodů v České republice a ve Francii. Vysvětluje, kdo má právo požádat o důchod a jaké jsou podmínky nároku na důchod. Nárok na starobní důchod mají také občané EU, kteří odvádějí příspěvky na důchodové pojištění v České republice.

- ✓ starobní důchod
- ✓ předčasný starobní důchod

Starobní důchod je důchodové pojištění, které je povinné pro naprostou většinu pracujících obyvatel České republiky. Výjimku tvoří příjmy z některých profesí (služební důchody), které jsou ze systému pojištění vyňaty.

Předčasný starobní důchod je forma starobního důchodu. Nárok na něj mají žadatelé, kteří nedosáhli důchodového věku, viz Tabulka 4, ale chtějí odejít do důchodu. I tato dávka má však věkové omezení.

Tabulka 3: Důchodový věk

Pohlaví	Počet dětí	Věk odchodu do důchodu
Muži	Libovolný	60
Ženy	0	57
Ženy	1	56
Ženy	2	55
Ženy	3 nebo 4	54

Zdroj: European Commission (2023).

Tento důchod je vyplácen měsíčně a skládá se ze dvou složek:

- ✓ Základní částka (4 040 Kč),

- ✓ procentní částka⁷ (770 Kč).

Předčasný starobní důchod: výpočet této dávky je totožný s výpočtem starobního důchodu. Základní výměra je stanovena na **4 040 Kč** a procentní výměra se vypočítává shodně. Výpočtový základ se pak snižuje za každých 90 dní, které žadateli chybí od data odchodu do předčasného důchodu do dosažení skutečného důchodového věku. Čím dříve odchod do důchodu, tím větší snížení dávky.

Francouzský systém je odlišný. Zákonem stanovený věk pro podání žádosti o starobní důchod (pension de retraite) je stanoven na 62 let pro osoby narozené od roku 1955.

Pokud po dosažení zákonem stanoveného věku a po uplynutí doby pojištění stanovené pro výplatu důchodu v plné výši s přihlédnutím k roku narození osoba pokračuje v práci, může získat zvýšení důchodu, tzv. premium. Výše důchodu může podléhat různým zvýšením:

Základní důchod je doplněn povinným doplňkovým důchodovým systémem (AGIRC – ARRCO), který se vypočítává v bodech⁸. Každý rok se výše zaplacených příspěvků podle referenčního platu nebo příjmu přepočítá na body. Výše pobíraného důchodu závisí na počtu bodů a na důchodovém věku. V tomto bodovém systému je výše důchodu úměrná profesnímu příjmu za celou kariéru, a nikoli pouze za 25 nejlepších let, jako je tomu v základním systému. Důchodový systém tedy závisí na třech faktorech:

- ✓ Základní nebo průměrný roční plat (SAM),
- ✓ sazba platby stanovená podle období pojištění a ekvivalentních období a podle věku v době nárokování. Sazba 50 % (plná sazba) může být snížena podle počtu čtvrtletí, která chybí k získání této plné sazby (minimální sazba stanovena na 37,5 %),
- ✓ doba pojištění a období uznávaná jako ekvivalentní podle systému (období příspěvků a podobná období). Plná sazba 50 % závisí na době pojištění (mezi 166 a 172 čtvrtletí od roku narození), věku (67 let pro příjemce narozené po roce 1955) nebo zda patří do určitých kategorií (nepožívatelné práce, ženy v domácnosti, které vychovávaly nejméně tři děti).

⁷ Od ledna 2023 se k procentní částce za každé vychované dítě přidává výchovné (500 Kč v roce 2023). Minimální procentní částka je stanovena na 770 Kč.

⁸ Roční hodnota bodu AGIRC-ARRCO k 1. listopadu 2022: **1,3498 EUR**.

2.2.3 Sociální podpora v ČR a Francii

Tato kapitola popisuje dávky v České republice a ve Francii, které slouží k zajištění základních potřeb osob žijících s nedostatečným příjmem. Záměrem je udržet minimální životní úroveň, zabránit sociálnímu vyloučení obyvatel s nízkými příjmy a motivovat je k aktivní snaze zajistit si prostředky na své životní potřeby. Sociální podpora uvedených států se liší. Česká republika a její sociální podpora se vztahuje na všechny osoby bez ohledu na jejich rodinný stav a věk. Zatímco Francie poskytuje podporu pouze osobám starším 25 let/těhotným ženám/osobám se závislým dítětem.

Česká republika poskytuje následující pomoc:

- Pomoc v hmotné nouzi
 1. příspěvek na živobytí
 2. doplatek na bydlení
 3. mimořádná okamžitá pomoc

Příspěvek na živobytí: Žadatel musí být osobou v hmotné nouzi. Taková osoba má příjem, který nepostačuje k pokrytí základních potřeb, a zároveň není objektivně schopna (z důvodu věku, zdravotního stavu, rodinné situace) si tento příjem sama zvýšit. Taková osoba nemá jiné prostředky nebo možnosti, jak svou situaci zlepšit, např. prací, prodejem majetku, uplatněním nároků apod. Jednotlivci nebo rodiny mají nárok na podporu, pokud je jejich příjem nižší než částka živobytí po odečtení přiměřených nákladů na bydlení. Tato částka je stanovena individuálně pro každou osobu v rodině po zhodnocení jejich možností a úsilí. Jako referenční měřítko se používá životní a existenční minimum. V případě rodiny se pak vypočítávají jednotlivé částky živobytí.

Tabulka 4: Životní minimum

Kategorie	Částka (CZK)
Samostatná osoba	4 860
První dospělý v domácnosti	4 470
Další dospělý v domácnosti	4 040
Závislé dítě do 6 let	2 480
Závislé dítě ve věku 6–15 let	3 050
Závislé dítě ve věku 15–26 let	3 490

Zdroj: European Commission (2023)

Mimořádná okamžitá pomoc je poskytována osobám, které se ocitly v nouzi v situacích, které je třeba řešit okamžitě jako např.:

- ✓ Vážné ohrožení jejich zdraví,
- ✓ závažná mimořádná událost, jako je přírodní katastrofa (povodeň, vichřice, zemětřesení, požár, jiná ničivá událost, ekologická nebo průmyslová havárie atd.) a jiné nepředvídatelné a neodvratitelné události ohrožující bydlení a/nebo základní potřeby,
- ✓ nedostatek prostředků na úhradu jednorázových výdajů spojených s úředními doklady (např. správní poplatky za duplikáty osobních dokladů nebo v případě peněžní ztráty),
- ✓ nedostatek dostatečných prostředků na pořízení nebo opravu základního nábytku nebo předmětů dlouhodobé spotřeby,
- ✓ nedostatek dostatečných prostředků na úhradu odůvodněných nákladů spojených se vzděláním nebo zvláštními zájmy (např. zájmová činnost, mimoškolní vzdělávání atd.) nezaopatřených dětí nebo na zajištění nezbytných činností sociálně-právní ochrany dětí,
- ✓ riziko sociálního vyloučení, např. u osob, které byly propuštěny z vazby nebo z vězení, které opustily dětský domov nebo pěstounskou péči po dosažení zletilosti nebo které ukončily léčbu závislosti.

Doplatek na bydlení

Nárok mají jednotlivci a rodiny, které nemají dostatečný příjem na pokrytí nákladů na přiměřené bydlení. Obecně je pomoc poskytována, pokud je příjem nedostatečný i poté, co byl rodině přiznán nárok na příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory a na příspěvek na živobytí. Vypočítá se jako rozdíl mezi částkou na živobytí a příjmem rodiny po odečtení nákladů na bydlení. Tyto náklady musí být přiměřené a nesmí přesáhnout 30 % příjmu rodiny. Příklad je uveden v Tabulce 6.

Tabulka 5: Příklad doplateků na bydlení

Popis	Částka (CZK)
Životní náklady (2 dospělí + 4 děti ve věku 6–15 let)	20 710
Rodinný příjem	18 000
Náklady na bydlení	6 000
Příjem po odečtení nákladů	12 000
Příspěvek na živobytí	8 710

Zdroj: European Commission (2023)

Příspěvek na živobytí může být zvýšen, pokud zdravotní stav žadatele vyžaduje zvláštní dietní stravu. Maximální úprava činí 2 200 Kč měsíčně.

Mimořádná okamžitá pomoc

Částka závisí na situaci žadatele, v Tabulce 7 jsou uvedeny případy vyplacení:

Tabulka 6: Mimořádná okamžitá pomoc

Situace žadatele	Částka pomoci
Osoba není v materiální nouzi, ale nedostatek finančních prostředků ji nebo její dítě vystavuje riziku vážného ohrožení zdraví	Do 3 130 CZK
Mimořádné přírodní události (záplavy, požáry apod.) nebo jiné nepředvídatelné události.	Do 72 900 CZK nebo 97 200 CZK za 12 měsíců
Nedostatek finančních prostředků na důležitý jednorázový výdaj (duplikát občanského průkazu apod.)	Do skutečných nákladů
Nedostatek finančních prostředků na nákup nebo opravu dlouhodobě využívaného předmětu.	Do 48 600 CZK ročně
Nedostatek finančních prostředků na vzdělání a koníčky dětí.	Do 48 600 CZK ročně
Potenciál pro sociální vyloučení (propuštění z vězení, dětský domov apod.)	Do 1 000 CZK, max 19 440 CZK ročně

Zdroj: European Commission (2023)

Ve Francii je podpora příjmu (revenu de solidarité active, RSA) určena k zajištění nezaměstnaným lidem nebo pracovníkům s minimální úrovní příjmu, která je proměnlivá podle počtu osob v jejich domácnosti. Podmínky, které je třeba splnit pro vyplacení podpory, jsou následující:

- ✓ Stáří alespoň 25 let, těhotenství, jedno nebo více nezaopatřených dětí nebo prokázání minimální délky výkonu povolání.
- ✓ Pobyt ve Francii musí být stabilní a pravidelný.
- ✓ Být Francouzem nebo státním příslušníkem Evropského hospodářského prostoru nebo Švýcarska a předložit doklad o oprávnění k pobytu, nebo být státním příslušníkem jiné země a pobývat ve Francii pravidelně po dobu nejméně 5 let (kromě zvláštních případů).
- ✓ Průměrný měsíční příjem žadatelovy domácnosti za poslední 3 měsíce před podáním žádosti nesmí přesáhnout určitou výši.

- ✓ Mít přednostně stanovené nároky na všechny ostatní dávky sociálního zabezpečení (podpora v nezaměstnanosti, důchody atd.), na které vzniká nárok.

Pokud domácnost nemá žádný příjem z povolání, minimální zaručený příjem je paušální částka, kterou lze měnit podle složení rodiny, viz Tabulka 8.

Tabulka 7: Podpora příjmu rodin.

Počet dětí	Samostatná osoba	Samoživitel (navýšení pro samoživitele)	Pár
Žádné	€598,54	€768,60	€897,81
1	€897,81	€1 024,80	€1 077,37
2	€1 077,37	€1 281	€1 256,93
Za každé další dítě	€239,42	€256,19	€239,42

Zdroj: European Commission (2023)

Zvýšení se poskytuje jedinému rodiči pouze dočasně, a to na dobu 12 měsíců nebo do doby, než nejmladší dítě dosáhne věku 3 let. To platí například po rozchodu, úmrtí druhého rodiče nebo narození dítěte v neúplné rodině. Pokud má žadatel příjem, výše skutečně vyplácené podpory se rovná rozdílu mezi zaručenou paušální částkou a jeho příjmem.

Další výhody:

- ✓ Zvláštní příspěvek solidarity (allocation de solidarité spécifique, ASS) může být za určitých podmínek předchozí činnosti a příjmu přiznán uchazečům o zaměstnání, kteří vyčerpali svůj nárok na příspěvek na pomoc při návratu do zaměstnání (allocation d'aide au retour à l'emploi, ARE), viz Kapitola „*Podpora nezaměstnanosti v ČR a Francii*“ – částka je stanovena na **17,90 EUR za den**.
- ✓ Solidární příspěvek pro starší osoby (allocation de solidarité aux personnes âgées, Aspa) je příspěvek určený starším osobám s nízkým příjmem, aby jim byla zaručena minimální úroveň příjmu. Celková částka závisí na příjmu a rodinné situaci žadatele. Maximální částka činí **961,08 EUR měsíčně (1 492,08 EUR** pokud příspěvek pobírají oba manželé).
- ✓ Doplňkový invalidní příspěvek (allocation supplémentaire d'invalidité, Asi) je příspěvek vyplácený za určitých podmínek osobám se zdravotním postižením s předčasným starobním nebo invalidním důchodem, které nedosáhly zákonem stanoveného důchodového věku umožňujícího pobírat solidární příspěvek pro starší osoby (Aspa) –

celková částka závisí na příjmu a rodinné situaci žadatele. Maximální částka je stanovena na **535,42 EUR měsíčně (1 482,21 EUR** pokud příspěvek pobírají oba manželé).

- ✓ Příspěvek pro dospělé osoby se zdravotním postižením (allocation aux adultes handicapés, AAH) je příspěvek, jehož výše je závislá na příjmech a který je vyplácen dospělým osobám, jež jsou uznány za osoby se zdravotním postižením, aby jim byl zaručen minimální příjem – celková částka se liší v závislosti na příjmu. Osoba, která nemá žádný příjem, může měsíčně obdržet maximálně **956,65 EUR**.
- ✓ Příspěvek na aktivitu (prime d'activité) je finanční podpora určená na podporu aktivity a kupní síly pracovníků se skromným příjmem. Částka se vypočítává za období 3 měsíců. **Závisí na příjmu za poslední tři měsíce a na struktuře domácnosti** (paušální částka je **586,23 EUR**).

2.3 Rozhovor s občany ČR a Francie

2.3.1 Rozhovor s občanem ČR

Během rozhovoru se tazatel řídil uvedenými otázkami, viz Příloha 1. Účastník je 38letý muž z Prahy, který má dvě děti a je zaměstnán.

První otázka byla zaměřena na jeho názor ohledně sociální podpory v České republice.

1 Jaký je váš názor na současný systém sociální podpory ve vaší zemi?

„Myslím, že Česká republika má poměrně stabilní a vyladěný sociální systém včetně různých podpor jak pro seniory, tak pro rodinné příslušníky... Ale zároveň si myslím, že by mohli zlepšit důchodový systém, zvýšit výplaty pro seniory... Ve srovnání s Německem, Finskem jsme dost pozadu...“

2 Jaké druhy sociální podpory mohou lidé využívat ve vaší zemi v případě potřeby?

„Například podporu v nezaměstnanosti, sociální dávky pro rodiny s dětmi, důchodové příspěvky nebo sociální bydlení... Existuje ještě spousta různých sociálních podpor, o kterých jsem slyšel, ale neřeknu Vám doslova jaké... Já osobně čerpám slevu na daň z příjmu, protože mám dvě děti.“

3 Jaký vliv má sociální podpora na životní úroveň občanů ve vaší zemi?

„Určitě pomáhá lidem, kteří mají obtížnou životní situaci... Akorát se to váže na předchozí otázku... Víím, že existují výplaty mimořádného charakteru... Ale příznám se, nevím, kolik ta mimořádná dávka je.“

4 Jaká jsou kritéria pro získání sociální podpory ve vaší zemi?

„Co já víím, je to, že pokud jste nezaměstnán, tak se můžete přihlásit na Úřad práce a najít si práci přes něj. Ještě navíc, že úřad platí pojištění za vás... Tak si myslím, že to je výborný... Co se týče ostatních sociálních podpor, třeba sleva na daň z příjmu, náleží zaměstnanci, který má děti, buď postižené dítě, anebo manželku, a samozřejmě se k tomu dokládají potvrzení od lékařů...“

- 5 Jak často se ve vaší zemi mění politiky týkající se sociální podpory a jak to ovlivňuje občany?
„Máme tzv. všeobecné pojištění, za které se musí platit, i pokud jste nezaměstnaní... Poplatek se odvíjí od minimální stanovené mzdy... Myslím si, že každý rok se to zvedá, ale nevím o kolik...“
- 6 Jaké jsou nejčastější výzvy spojené se systémem sociální podpory ve vaší zemi?
„O žádné nevím... Ale kdybych měl náhled na alokaci státního rozpočtu, možná bych něco řekl...“
- 7 Máte nějaké osobní zkušenosti s tím, jak funguje systém sociální podpory ve vaší zemi?
„Osobní zkušenosti nemám, ale pozoroval jsem fungování systému přes situace, ve kterých se ocitli přátelé. Známi se potýkali s obtížemi při získávání nutné podpory... Zatímco ostatní tvrdí, že systém je dostatečně funkční...“
- 8 Jakým způsobem vláda se ve vaší zemi zabývá situacemi nezaměstnanosti a chudoby?
– Otázka nebyla položena, protože ji předešla odpověď již pokryla.
- 9 Jak byste popsal veřejné mínění ohledně sociální podpory ve vaší zemi?
„Já samozřejmě nebudu mluvit za celou veřejnost... Můj vlastní názor je takový, že sociální podpora je dostatečná.“
- 10 Jak se liší sociální podpora ve vaší zemi od sociální podpory v jiných zemích, které znáte?
„No, já jediné můžu soudit dle přílivu migrantů. Třeba ve Francii a Německu... Jedou tam, protože tam jsou dávky vyšší. S tím souvisí i větší výdaje, což samozřejmě ovlivní státní rozpočet...“

2.3.2 Rozhovor s občanem Francie

Rozhovor s francouzským občanem byl v anglickém jazyce, viz Příloha 2. Otázky byly stejné jako při rozhovoru s českým občanem. Účastník byl 33letý muž, který žije a pracuje v Praze, nemá žádné děti.

1 Jaký je váš názor na současný systém sociální podpory ve vaší zemi?

"Myslím, že vynakládáme příliš mnoho peněz na podporu imigrantů prostřednictvím peněžní podpory ze státního rozpočtu... Myslím, že to jde přes 40 % HDP... Když si to představíte, jsou to šílená čísla... Myslím, že tato částka by měla být vynaložena na jiné aspekty ekonomiky... Například na vzdělávání..."

2 Jaké typy sociální podpory mohou lidé ve vaší zemi využít, pokud ji potřebují?

"Pokud vím, tak nezaměstnanost, důchod, podpora rodiny, zdravotní podpora."

3 Jaký vliv má sociální podpora na životní úroveň lidí ve vaší zemi?

"No, zřejmě má pozitivní vliv na životní úroveň, protože podporuje nezaměstnané, lidi se zdravotním postižením a mnoho dalších."

4 Jaká jsou kritéria pro získání sociální podpory ve vaší zemi?

"Záleží na určité sociální podpoře... Řekněme, abyste byli zaměstnáni... Můžete požádat o zaměstnání na úřadu práce... A požádat o peněžitou podporu, která vám bude vyplacena do 6 měsíců, ale pokud do 6 měsíců žádné zaměstnání nenajdete, je to potom váš problém..."

5 Jak často se ve vaší zemi mění politika týkající se sociální podpory a jak to ovlivňuje občany?

"No, myslím si, že daň z příjmu se zvyšuje s tím, jak se každoročně zvyšuje minimální mzda... Takže zřejmě nikdo neplatí rád daně, zejména ve zvýšené sazbě... Ale nejdůležitějším faktorem je kvalita těchto podpor... zda selepší, nebo ne... Já nemám polovinu, abych platil třeba 65 % daně z příjmu... Ale jen pokud selepší kvalita..."

6. Jaké jsou nejčastější problémy spojené se systémem sociální podpory ve vaší zemi?

"Myslím, že vysoký příliv migrace se projevuje dlouhodobě... Když se podíváme na výdaje na sociální podporu imigrantů a na výplaty na podporu příjmu, protože většinou mají tendenci oficiálně snižovat své platy... Čísla jsou šokující..."

7 Máte nějakou osobní zkušenost s tím, jak funguje systém sociální podpory ve vaší zemi?

"No... Pokud se bere v úvahu zdravotní pomoc, tak ano... Mám zkušenosti z nemocnic... Vlastně ten systém funguje naprosto perfektně."

8 Jak se ve vaší zemi řeší situace nezaměstnanosti a chudoby?

"No, myslím, že vláda věnuje větší pozornost situaci v oblasti zaměstnanosti než chudobě obecně... Nicméně existuje podpora pro dospělé se zdravotním postižením, doplňkový příspěvek na platnost atd. ..."

9. Jak byste popsal/a veřejné mínění o sociální podpoře ve vaší zemi?

"No, ve Francii všichni obecně respektují systém sociální podpory... Upřímně řečeno neznám nikoho, kdo by si stěžoval..."

10 Jak se liší sociální podpora ve vaší zemi od sociální podpory v jiných zemích, které znáte?

"No, jelikož pracuji v ČR... líbí se mi představa, že platím 25 % DANĚ z příjmu, což je krásné... Ale zároveň vidím, jak je zdravotní podpora zcela stejná jako ve Francii, což mi rezonuje v hlavě, proč francouzský zaměstnanec platí 45 % daně z příjmu..."

3 Výsledky a diskuse

Na základě rozhovorů se dvěma osobami, jednou z České republiky a druhou z Francie, je zřejmé, že obě země mají zavedené systémy sociální podpory, ale v jejich pohledu a zkušenostech jsou znatelné rozdíly.

Dotazovaný z České republiky, 38letý muž z Prahy, vyjádřil obecně pozitivní názor na systém sociální podpory v zemi. Ocenil jeho stabilitu a různé dostupné formy podpory, jako jsou dávky v nezaměstnanosti, rodinné přídavky a daňové odpočty pro rodiny. Upozornil však také na oblasti, které je třeba zlepšit, zejména v oblasti důchodů, a nepříznivě srovnával systém se zeměmi, jako je Německo a Finsko. Zmínil problémy v přístupu k některým druhům podpory a vyjádřil nejistotu ohledně konkrétních kritérií pro nárok na podporu.

Naproti tomu respondent z Francie, 33letý muž žijící v Praze, měl na sociální podporu kritičtější pohled. Vyjádřil obavy z nadměrných výdajů na podporu přistěhovalců a navrhl, že finanční prostředky by mohly být lépe alokovány do jiných oblastí, například do vzdělávání. Zdůraznil složitost přístupu k podpoře, například k podpoře v nezaměstnanosti, a zdůraznil dopad politických změn, zejména v oblasti daní. Hovořil také o problémech spojených s přistěhovalectvím a jeho zátěží pro systém sociální podpory.

Oba respondenti poskytli náhled na silné a slabé stránky systémů sociální podpory ve svých zemích. Zatímco český respondent se zaměřil na potřebu zlepšení konkrétních dávek a kritérií způsobilosti, francouzský respondent zdůraznil obavy týkající se státních výdajů a zdanění. Navzdory těmto rozdílům oba respondenti uznali význam sociální podpory pro zlepšení životní úrovně a řešení socioekonomických problémů, i když s rozdílným pohledem na to, jak by měla být řízena a financována.

3.1 Porovnání ukazatelů

Na základě srovnávací analýzy je zřejmé, že Francie vynakládá na sociální zabezpečení rozhodně vysoké částky. Její podpůrný systém je však naprosto odlišný. Česká republika poskytuje nezaměstnaným plnou podporu, dokonce se zapojuje do administrativních procesů, zatímco Francie má spíše motivační opatření, kdy nezaměstnaným poskytuje peněžní podporu po dobu 6 měsíců, zatímco Česká republika tuto podporu poskytuje po dobu 2 měsíců.

Na základě zprávy European Commission (2023) je vidět, že sociální podpora je vyrovnaná a oba státy zohledňují hlavní faktory, jakými jsou např.:

- Nezaměstnanost,
- rodinné přídavky,
- zdravotní péče,
- pracovní neschopnost,
- sociální pomoc,
- stěhování do zahraničí.

3.1.1 Důchod

Porovnání výdajů na důchody v České republice a ve Francii v období 2005 až 2019 ukazuje na zajímavé rozdíly mezi těmito dvěma zeměmi. V České republice docházelo k postupnému nárůstu výdajů na důchody až do roku 2008, kdy se stabilizovaly na úrovni kolem 7,8 % HDP. Od roku 2016 pak docházelo k mírnému poklesu, který vedl ke snížení výdajů na 7,6 % HDP v roce 2019. Naopak ve Francii byly výdaje na důchody v tomto období výrazně vyšší a postupně rostly. Od roku 2009 do roku 2013 docházelo k prudkému nárůstu, kdy se výdaje zvýšily na 13 % HDP, a poté se stabilizovaly na úrovni mezi 13,4 % a 13,8 % HDP od roku 2014 do roku 2019.

Tato data naznačují odlišné přístupy obou zemí k financování důchodového systému a různou míru důrazu na sociální zabezpečení. Zatímco v České republice byla míra výdajů na důchody poměrně stabilní a ve srovnání s Francií nižší, ve Francii byly výdaje na důchody výrazně vyšší a rostly s časem. Tento rozdíl může být způsoben různými faktory, včetně socioekonomických podmínek, politických priorit a demografických trendů v obou zemích.

3.1.2 Nezaměstnanost

Vývoj míry nezaměstnanosti v České republice a ve Francii od roku 2005 do roku 2020 odhaluje zajímavé trendy a rozdíly mezi oběma zeměmi. V České republice byla míra nezaměstnanosti poměrně nízká a postupně klesala od roku 2005 do roku 2008, kdy dosáhla svého minima na hodnotě 4,4 %. Nicméně v roce 2009, v reakci na finanční krizi, došlo k náhlému nárůstu nezaměstnanosti na 6,7 % a tento trend se projevil i v dalších letech až do roku 2013, kdy se míra nezaměstnanosti ustálila na hodnotě kolem 7 %. Od roku 2014 pak docházelo k postupnému poklesu nezaměstnanosti, který byl ovlivněn hospodářským

oživením a růstem zaměstnanosti. V roce 2020 se míra nezaměstnanosti mírně zvýšila na 3,1 % kvůli dopadům pandemie COVID-19.

Naopak ve Francii byla míra nezaměstnanosti vyšší než v České republice a pohybovala se mezi 7,4 % a 9,1 % od roku 2005 do roku 2008. Stejně jako v České republice, i ve Francii došlo v roce 2009 v důsledku finanční krize k nárůstu nezaměstnanosti na 9 % a následně se míra nezaměstnanosti ve Francii pohybovala kolem 9 % až do roku 2019. V roce 2020 pak došlo k mírnému poklesu míry nezaměstnanosti na 7,8 % kvůli dopadům pandemie COVID-19.

Rozdíl v míře nezaměstnanosti mezi Českou republikou a Francií je důležitým faktorem, který ovlivňuje ekonomickou stabilitu a sociální situaci obou zemí. Vyšší míra nezaměstnanosti ve Francii může znamenat vyšší sociální náklady a nižší životní úroveň pro občany této země. Navíc výrazné zvýšení podílu výdajů na nezaměstnanost na HDP ve Francii v roce 2020 v důsledku pandemie COVID-19 ukazuje na výzvy, kterým čelí francouzský důchodový systém a sociální politika v období krizí.

3.1.3 Minimální mzda

Minimální mzda hraje klíčovou roli v systému sociálního zabezpečení, neboť zajišťuje minimální životní standard pro pracující obyvatele a pomáhá snižovat nerovnosti v příjmech. V České republice je minimální mzda stanovena na 18 900 Kč měsíčně od roku 2023, což odpovídá 112,50 Kč za hodinu. Na druhé straně ve Francii byla minimální mzda k 1. lednu 2024 zvýšena na 11,65 EUR za hodinu, což při plném úvazku činí 1766,92 EUR měsíčně. Tento rozdíl je značný a odráží se nejen ve výši minimálních mezd, ale i ve standardu života pracujících obyvatel v obou zemích. Porovnání minimálních mezd v České republice a ve Francii od roku 2016 do roku 2024 ukazuje značný rozdíl, který se téměř blíží 1 000 EUR. Tato odchylka může mít vliv na životní úroveň a socioekonomickou situaci obyvatel v obou zemích. Zatímco vyšší minimální mzda ve Francii může poskytovat pracujícím lepší životní podmínky a větší finanční stabilitu, nižší minimální mzda v České republice může znamenat obtíže v oblasti životního standardu a možnosti udržitelné obživy. Je tedy důležité brát v úvahu tyto rozdíly při hodnocení a porovnávání sociálních politik a systémů sociálního zabezpečení v obou zemích.

4 Přínos práce

Srovnávací analýza ukazuje souvislost mezi vyššími sazbami daně z příjmů a výdaji na sociální ochranu obyvatelstva. Ačkoli se zdá, že Francie je schopna nabídnout více peněžních dávek ze sociálního hlediska, její vládní dluh zůstává vysoký. Tento závěr však nemusí nutně znamenat vysokou spokojenost obyvatel; skutečnost může být zcela opačná. Navíc platí tvrzení, že vyšší míra nezaměstnanosti vede ke zvýšeným výdajům na sociální podporu. V tomto ohledu Francie zaostává a její peněžní podpora by mohla být potenciálně nepříznivým faktorem pro celou ekonomiku. Nicméně francouzský "motivační" systém, který poskytuje sociální podporu po omezenou dobu, než se jednotlivci mají postarat sami o sebe, je logicky strukturovaný. Naopak Česká republika vykazuje větší administrativní podporu, která je pro nezaměstnané výhodná.

5 Závěr

Tato práce se zabývala analýzou sociálního zabezpečení a systémů sociálního státu v České Republice a ve Francii. Celkově lze konstatovat, že studie provedená v rámci porovnání systémů sociálního zabezpečení v České republice a ve Francii poskytla důležité poznatky o fungování sociálních systémů v obou zemích. Analýza začala důkladným prostudováním teoretických východisek, jako je vývoj sociálního státu, typologie sociálních států a problematika chudoby, což poskytlo důležitý teoretický rámec pro následnou komparaci.

Následně se práce zaměřila na konkrétní ukazatele, jako je míra ohrožení chudoby, minimální mzda a míra nezaměstnanosti, a provedla podrobné porovnání sociálních práv v obou zemích. Tato analýza poskytla ucelený obraz o fungování sociálních systémů a přispěla k pochopení jejich klíčových charakteristik a rozdílů.

Rozhovory s občany obou zemí dále přinesly cenné poznatky o postojích a názorech na sociální podporu, což umožnilo získat komplexní pohled na vnímání sociálních systémů ze strany obyvatel.

Diskuse výsledku umožnila zhodnotit přínosy a nedostatky sociálních systémů v ČR a ve Francii. I přes určité rozdíly v podobě a fungování lze konstatovat, že oba systémy přinášejí významné benefity pro obyvatele obou zemí a hrají klíčovou roli ve snaze o sociální stabilitu a rovnost.

Vzhledem k důležitosti tématu má tato studie potenciál poskytnout užitečné poznatky pro další výzkum v oblasti sociálního zabezpečení. Výsledky mohou sloužit jako základ pro navrhování politik a opatření v oblasti sociálních práv a podpory, s cílem podpořit sociální stabilitu a spravedlivost v České republice, ve Francii, a i nad rámec těchto zemí.

Seznam použitých zdrojů

ABRAHAMSON, Peter. The Welfare Modeling Business. Online. *New Risks, New Welfare*, 2000. Oxford: Blackwell Publishing. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/1467-9515.00160>.

BRADY David; FINNIGAN Ryan a HÜBGEN Sabine. (2017). *Rethinking the risks of poverty: a framework for analyzing and comparing prevalences and penalties*. Online. Dostupné z: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/693678>.

FENGER, H. *Welfare regimes in Central and Eastern Europe. Incorporating post-communist countries in a welfare regime typology*. Online. Nijmegen: Paper for NIG Conference, 2005. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/26470164_Welfare_Regimes_in_Central_and_Eastern_Europe_Incorporating_Post-Communist_Countries_in_a_Welfare_Regime_Typology.

PATTILLO M. a ROBINSON, J.N III. (2016). *Poor neighborhoods in the metropolis*. Online. Dostupné z: https://www.academia.edu/19163886/Poor_Neighborhoods_in_the_Metropolis.

ALLARD, S. *Places in Need*. New York: Russell Sage, 2017. ISBN: 978-0871545190.

ARTS, W. a GELISSEN, J. Three worlds of welfare capitalism or more? Online. *Journal of European Social Policy*, 2002, r. 12, č. 3. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/095287200201200211>.

BONOLI, G. Classifying Welfare States: A Two-dimension Approach. *Journal of Social Policy*, 1997, r. 26, č. 3.

CASTLES, F. *The welfare state reader*. Cambridge.: Polity Press, 2006. ISBN: 978-0-745-66369-2.

CLARK, K. *Dark Ghetto*. New York: Harper and Row, 1965. ISBN: 9780674984073.

ESPING-ANDERSEN, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press, 1990. ISBN 0691028575.

ESPING-ANDERSEN, G. *After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy*. Online. *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies*, 1996. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2137400>.

EUROPEAN COMMISSION. *Česká Republika: Zaměstnanost, sociální věci a sociální začleňování*. Online. EU, 2023. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1106&langId=cs>.

EUROPEAN COMMISSION. *Vaše práva v jednotlivých zemích*. Online. EU, 2023. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=858&langId=cs>.

FERRERA, Maurizio. The Southern model of welfare in Social Europe. Online. *Journal of European Social Policy*, 1996, r. 1, č. 6, pp. 17-37. [online]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/095892879600600102>.

GALBRAITH, A. *The Affluent Society*. New York: Mariner Books, 1998. ISBN: 9780140285192.

GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta: obnova sociální demokracie*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2001. ISBN 80-204-0906-8.

GORDON, D. *Theories of Poverty and Underemployment*. Lexington Books, 1972. ISBN: 9780669892680.

HARRINGTON, M. *The Other America*, 1981.

HILL, M. *Social policy: a comparative analysis*. London: Prentice Hall. London: Prentice Hall, 1996. ISBN: 9780133539059.

ICELAND John. a HERNANDEZ Erik. *Understanding trends in concentrated poverty: 1980–2014*. Online. Social Science Research, 2017. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2016.09.001>.

KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 2011. ISBN 978-80-7419-017-9.

KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. – dotisk. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 2011. ISBN: 978-80-7419-017-9.

KORPI, W. *The Democratic Class Struggle*. London: Routledge Kegan & Paul, 1983. ISBN 978-0710094360.

- KVAPILOVÁ, J. *Typy státu blahobytu a Česká republika*. Diplomová práce, 2010. Brno: MU ESF.
- MASSEY, Douglas. (2016). *Segregation and the perpetuation of disadvantage*. Online. Brady & Burton, 2016. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199914050.013.17>.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. (2024). *Minimalní mzda od 1. 2024, 2024*. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/minimalni-mzda>.
- MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální politika v evropských zemích. Vyd. 1.* Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0780-8.
- MUSIL, Libor a OGROCKÁ, J. *Vývoj sociálního státu v Evropě. Čítanka z historie moderní evropské sociální politiky*. Brno, 1996. ISBN:80-85765-62-4.
- O'CONNOR, A. *Poverty Knowledge: Social Science, Social Policy, and the Poor in Twentieth-Century U.S. History*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press, 2001. ISBN: 978-1-4008-2474-8.
- OWENS, Ann. *Housing policy and urban inequality: Did the transformation of assisted housing reduce poverty concentration?* Online. 2015. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/sf/sov069>.
- PICK, Miloš. *Stát blahobytu, nebo kapitalismus?: my a svět v éře neoliberalismu 1989–2011*. Všeň: Grimmus, 2. doplněné vyd., 2011. ISBN 978-80- 87461-05-1.
- POTŮČEK, Martin. *Sociální politika. 1. vyd.* Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 1995. ISBN: 80-85850-01-X.
- RAKOSNÍK, Jakub. *Sociální stát v Československu*. Auditorium, 2012. ISBN: 978-80-87284-30-8.
- RAVALLION, M, a CHEN, S. *China's (uneven) progress against poverty*. Online. 2007. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/a14a25a9-821f-569a-aab5-6296a18e854b>.
- RYNEŠ, Václav. *Perspektiva lidstva, člověka a sociální stát*. Praha: Pavel Káňa – vydavatelství Knihař, 2015. ISBN 978-80-86292-75-5.

SHARKEY, P. *Stuck in place*. Chicago: Univ. Chicago Press, 2013. ISBN: 978-0226924250.

SURGUE, T. *The Origins of the Urban Crisis: Race and Inequality in Postwar Detroit – Updated Edition*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press, 1996. ISBN: 9780691162553.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. 1. vyd. Praha.: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.

VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát. Východiska a přístupy*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 1993. ISBN 80-901424-6-X.

Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

Seznam tabulek

Tabulka 1: Charakteristika typů (modelů) sociálního státu.....	21
Tabulka 3: Minimální mzda Francie a ČR	34
Tabulka 4: Důchodový věk.....	39
Tabulka 5: Životní minimum	41
Tabulka 6: Příklad doplatků na bydlení.....	42
Tabulka 7: Mimořádná okamžitá pomoc.....	43
Tabulka 8: Podpora příjmu rodin.	44

Seznam grafů

Graf 1: Míra ohrožení chudoby.....	30
Graf 2: HDP od roku 2005 - 2022.....	31
Graf 3: % podíl veřejných výdajů na HDP	32
Graf 4: Nezaměstnanost a % výdajů na HDP	35
Graf 5: Výdaje na důchody	36

Přílohy

Otázky v češtině

1. Jaký je váš názor na současný systém sociální podpory ve vaší zemi?
2. Jaké druhy sociální podpory mohou lidé využívat ve vaší zemi v případě potřeby?
3. Jaký vliv má sociální podpora na životní úroveň občanů ve vaší zemi?
4. Jaká jsou kritéria pro získání sociální podpory ve vaší zemi?
5. Jak často se ve vaší zemi mění politiky týkající se sociální podpory a jak to ovlivňuje občany?
6. Jaké jsou nejčastější výzvy spojené se systémem sociální podpory ve vaší zemi?
7. Máte nějaké osobní zkušenosti s tím, jak funguje systém sociální podpory ve vaší zemi?
8. Jakým způsobem vláda se ve vaší zemi zabývá situacemi nezaměstnanosti a chudoby?
9. Jak byste popsal veřejné mínění ohledně sociální podpory ve vaší zemi?
10. Jak se liší sociální podpora ve vaší zemi od sociální podpory v jiných zemích, které znáte?

Questions in English

- 1 What is your opinion of the current social support system in your country?
- 2 What types of social support can people use in your country if they need it?
- 3 What impact does social support have on the standard of living of people in your country?
- 4 What are the criteria for receiving social support in your country?
- 5 How often do policies regarding social support change in your country and how does this affect citizens?
- 6 What are the most common challenges associated with the social support system in your country?
- 7 Do you have any personal experience of how the social support system works in your country?
- 8 How are unemployment and poverty situations addressed in your country?
- 9 How would you describe public opinion regarding social support in your country?
- 10 How does social support in your country differ from social support in other countries you know?